

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTORIA
ARQUEOLOGIA
TREBALL FINAL DE GRAU

ELS DELICTES SOBRE EL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC

Ariane Capdevila Sanz

Tutor: Dr. Josep M. Gurt

Grau d' Arqueologia de la UB

Juny 2017

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Fotografia portada: *Wanborough (Wiltshire - South West UK)* Jaciment romà espoliat de *Durocornovium*. (<http://traffickingculture.org>)

Resum:

Els delictes sobre el patrimoni històric i arqueològic continuen sent un tema de gran actualitat. Una legislació lenta i a remolc de les espoliacions un cop produïdes i la pròpia societat que no és prou conscient de l'importància del seu patrimoni històric i arqueològic, en són factors determinants. La legislació s'ha volgut apropar a les realitats dels delictes sobre les pràctiques *arqueofurtives* o espoliadores del patrimoni històric i arqueològic, però no ho ha pogut concloure. El legislador és lent en relació a l'evolució de la societat i aquesta no és prou conscient de l'importància que té el seu patrimoni cultural i sobretot del fet que li pertany. Poques causes contra delictes de patrimoni acaben amb sentències i això és preocupant. Cal analitzar els motius i les mancances que ho provoquen. Es troba a faltar una especialització en aquest àmbit en l'Administració de Justícia entre d'altres institucions.

Paraules clau: delictes, patrimoni, arqueologia, legislació, visibilitat, jaciments arqueològics, investigació del delicte, sentència.

Abstract

The historical and cultural heritage crimes are still current issues nowadays. On one hand the legislation is slow and it acts after the spoliation occurred, on the other hand the attention that societies give to the historical and archaeological heritage is not proportional to their value. The legislation tried to regulate this kind of crimes but it has not been successful. The legislator is slow compared to the evolution of society and it is not enough aware of the importance of the cultural heritage, the society is not conscious that the cultural heritage belongs to it. The problem is that a few lawsuits resolve with a sentence. It is necessary to analyze the reasons that cause it. There is a lack of specialisation in this field in the Justice Administration among other institutions.

Keywords: *crimes, heritage, archaeology, law, visibility, archaeological sites, crime investigation, sentence.*

Résumé:

Les crimes sur le patrimoine historique sont encore une question d'actualité, mais ils ne sont pas équivalents au traitement donné par la société. D'une part la législation a

cherché à mettre sur les réalités de la pratique de la criminalité, mais par contre jusqu'à présent, elle n'y a pas réussi. Le législateur est lent par rapport à l'évolution de la société et celle-ci n'est pas suffisamment consciente de l'importance de son patrimoine culturel et en particulier, du fait qu'il lui appartient. Peu de crimes contre le patrimoine finissent avec une peine et cela est inquiétant. Nous devons analyser les raisons qui le causent. Il manque une spécialisation sur ce sujet dans l'Administration de Justice, entre d'autres institutions.

Mots-clé: *crimes, patrimoine, archéologie, droit, visibilité, sites archéologiques, enquêtes, jugement.*

Agraïments

El meu Treball de Final de Grau ha estat possible gràcies a la col·laboració i implicació directa o indirectament de moltes persones, que m'han ajudat a la seva elaboració i finalització, no exempta de certes dificultats sobretot a causa del contingut tractat. La matèria considerada no és de fàcil accés ni de gran abast i per tant agraeixo enormement tot el suport rebut. En primer lloc vull agrair al Dr. i professor de la UB Josep M. Gurt per la tutorització d'aquest treball, per la paciència emprada en la correcció d'aquest, i sobretot per destinar part del seu temps a la reconducció del treball; en segon lloc, a la fiscal Susana Romero de la Fiscalia Provincial de Barcelona que ha estat cabdal per la realització del marc legal i la seva gran experiència jurídica m'ha permès obtenir coneixements sobre l'accés a informació que sense el seu ajut hagués estat impossible; al Dr. Jordi Campillo, Doctor en Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona, vinculat al món de la seguretat pública i del patrimoni històric, especialitzat en la protecció i espoli del patrimoni arqueològic, també pels seus consells i experiència; al Dr. Joan Carles Alay, Doctor en Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia i investigador del SERP (Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques), pels seus consells i coneixements sobre aquesta tipologia delictiva.

El meu agraïment a tot l'equip de persones de la Secció Arqueològica del Museu de Mataró, i molt especialment a en Quim Garcia, arqueòleg municipal de Mataró i Doctor en Arqueologia de la UB, per la seva aportació, col·laboració, disponibilitat i per facilitar la meva tasca de recerca.

He d'agrair a en Joan Sardà, advocat i professor del Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, pel seu inestimable ajut i assessorament.

El meu agraïment a la Comissió que ha de jutjar aquest Treball de Final de Grau, pel seu temps, valoració i consells; i a tots els professors del Grau d'Arqueologia de l' Universitat de Barcelona que han fet possible que arribes fins aquí.

Per últim i molt especialment, vull agrair tot el suport rebut per part de la meva família i amics; al meu fill Marc i concretament a la meva filla Nora pel seu inestimable ajut, paciència i col·laboració per resoldre tots els dubtes de redacció en qualsevol moment

A totes i tots gràcies per fer possible un somni.

Sumari

- Resum/ *Abstract/ Résumé*
- Agraïments

1. Introducció	1
2. Presentació de la legislació actual: El Codi penal espanyol	5
2.1 Història recent i legislació	5
2.2 Problemàtica en l'aplicació de la legislació als delictes de patrimoni	13
2.2.1 Dispersió	13
2.2.2 Els problemes d'interpretació dels termes jurídics, aconseguir l' uniformitat en la seva interpretació	14
2.2.3 La quantificació i valoració/taxació dels danys	14
3. Les denúncies dels delictes sobre patrimoni	16
3.1 Els autors	16
3.2 Administració de Justícia, Cossos de Seguretat, etc..I qui vetlla pels nostres béns patrimonials/culturals?	19
3.3 Els productes d'espoli.....	21
3.4 Els indicis	23
4. Casos de delictes sobre el patrimoni arqueològic: atemptats contra el patrimoni històric -cultural.....	25
4.1 La comarca del Maresme	25
4.2 Coll de Nargó	36
4.3 Operació Tambora	38
4.4 La cueva de Chaves.....	40
4.5 Operació Petrus	44
5. Conclusions i consideracions	46
6. Bibliografia	51
7. Glossari	55
8. Annexos.....	58
Annex 1: Recull de premsa de l'any 1987	
Annex 2: Destrucció necròpolis de Premià de Mar	
Annex 3: Can Modolell (Cabrera de Mar)	

1. Introducció

Amb aquest treball es pretén donar a conèixer la problemàtica que es planteja entorn dels delictes del patrimoni històric, cultural i arqueològic a Espanya centrant l'estudi amb la legislació espanyola i catalana aplicable, i quina és la resposta que es dona des de l'àmbit jurídic en el moment de l'aplicació de les lleis actuals. A l'inici d'aquest treball es presenta el marc legal des del seu origen fins a l'actualitat amb l'incorporació en el Codi penal com a delicte de patrimoni a finals del segle XX, així com l'aplicació d'aquesta legislació sobre la casuística en el nostre territori. Tanmateix es planteja quins són els diferents problemes que sorgeixen a l'hora d'afrontar delictes i legislació, i també exposar la realitat del que passa en el nostre territori. L'objectiu principal és donar una difusió i visibilitat de la problemàtica a tota la societat per tal de poder cercar solucions prèvies a la comissió del delicte.

Les agressions als jaciments arqueològics en les seves diverses manifestacions no són res de nou. El saqueig dels tresors artístics representa un enriquiment. La comercialització de les obres artístiques procedents de l'espoli d'objectes originals i únics unit a l'afany col·leccionista és potser el principal motiu d'una constant recerca de peces i obres d'art del passat provocant l'existència d'activitats delictives per satisfer aquesta demanda. L'esclat del desenvolupament econòmic i social de les últimes dècades determina un considerable augment de les activitats delictives que té per objecte les falsificacions, furts, robatoris i apropiacions indegudes d'objectes del passat produint una criminalitat d'encàrrec organitzada i especialitzada. Encara que, com veurem més endavant, també existeix una delinqüència més simple i individualitzada del lladre "de tota la vida". El valor social del bé històric i artístic exigeix una resposta de garantia jurídica-penal i ha de ser objecte de protecció penal amb independència de la seva titularitat i règim jurídic.

La necessitat urgent de regular penalment aquesta matèria deriva de la progressiva destrucció del patrimoni arqueològic. Les causes del qual es poden sintetitzar en l'enorme desenvolupament urbà, l'increment d'obres públiques i de l'organització del territori en part en benefici de l'especulació del sòl. Aquests tipus

d'actuacions fa que augmenti l' inventari patrimonial i que tinguem a l'abast i a la vista més espais que quedin exposats a l'espoli.

D'altra banda l'escassetat de denúncies encara en l'actualitat, fins i tot d'origen administratiu per delictes contra béns culturals, contrasta amb l'elevat augment d'espoli que pateix el nostre patrimoni arqueològic. Aquesta escassetat de denúncies reflecteix una clara manca de consciència social entre la ciutadania sobre la titularitat dels béns amenaçats que és pública¹, i per contra un generalitzat convenciment que és l'Administració a qui competeix la tasca de tutelar i salvaguardar l' integritat del patrimoni arqueològic. Els béns que integren un jaciment arqueològic són de domini públic sense la necessitat d'una declaració prèvia de l'administració.

Mitjançant la legislació actual i també analitzant la terminologia jurídica s'exposa la problemàtica del tema amb l'ajuda de documentació general i específica, així com de casos concrets de delictes comesos en el territori i que han estat denunciats però amb una trajectòria judicial molt diferent i com a conseqüència han donat lloc a desenllaços molt diversos tal com es podrà veure en els casos presentats més endavant. Cal esmentar que ha estat difícil aconseguir aquesta documentació sobre el tema, ja que no existeix una base extensa sobre la qual treballar, el que significa un escàs interès per part de tots sobre aquesta tipologia de delictes. Malauradament és encara un tipus de delicte que per la nostra societat només té ressò quan els mitjans informatius, premsa sobretot, s'hi interessen i per tant la informació es generalitza i arriba a tothom.

Les eines de treball han estat sobretot i en primer lloc la legislació jurídica competent sobre el tema²: Codi penal de 1995 i legislació complementaria, Codi civil, *Ley Enjuicimiento Civil y Criminal*, Constitució de 1978, *Ley del Patrimonio Histórico Español de 1985*, Llei del Patrimoni Cultural Català de 1993, etc., juntament amb jurisprudència, molt escassa, i per altra banda també s'ha optat per utilitzar la

¹ Art. 53. Llei Patrimoni Cultural Català de 1993: "*Els béns que d'acord amb l'article 44 de la Llei de l'Estat 16/1985, del 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, tenen la consideració de domini públic i són descoberts a Catalunya s'integren en el patrimoni de la Generalitat. No obstant això, si els drets econòmics a què fa referència l'article 51.4 són satisfets per una altra administració pública, els béns s'integren en el patrimoni d'aquesta administració*".

² Veure tota la legislació corresponen en el apartat de bibliografia.

informació de la premsa que és qui fa visible aquests delictes de béns patrimonials culturals i la difusió a través dels mitjans de comunicació.

Malauradament hi ha molt pocs casos de delictes sobre patrimoni que arribin a la fiscalia. Hi poden arribar per dues vies diferents, o dirigits d'ofici a través de la mateixa Fiscalia, o a petició de la part interposant una denúncia particular, produint resolucions finals molt diverses en funció de la via escollida sigui la penal o l'administrativa. El procediment administratiu s'estableix en el vigent Decret 278/1993 de 9 de novembre amb caràcter supletori de l'estatal que és la norma bàsica, la *Ley 30/1992 de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común*. En relació al patrimoni arqueològic, l'instructor de l'expedient és el cap d'Inspecció del Servei d'Arqueologia i l'òrgan resolutori és la Conselleria de Cultura de la Generalitat. El procés s'inicia d'ofici o per denúncia presentada per qualsevol persona, amb una fase instructora i una fase resolutòria que dicta la resolució de l'expedient, motivada i decisòria, i on no es poden acceptar fets diferents dels determinats en la fase instructora. El procediment penal està regulat per la *Ley de Enjuiciamiento Criminal (Real Decreto de 14 de septiembre de 1882)* i consta dels següents procediments: l'ordinari per delictes de pena privativa de llibertat més importants (més de nou anys de presó); l'abreujat per la resta de delictes, iniciant el procediment per denúncia o querella interposades per un particular, o per atestat policial o diligències practicades pel Ministeri Fiscal amb una fase d'instrucció; una d'intermèdia o de preparació del judici oral en el jutjat d'instrucció (exemple Audiència Provincial amb penes privatives de llibertat entre cinc i nou anys), i finalment el judici oral en el jutjat corresponen en funció de la tipologia del delicte; el procediment del jurat; el de delictes lleus (faltes fins a les reformes del Codi penal del 2015), i el procediment *Habeas Corpus*³ per evitar les detencions arbitràries.

Moltes són les qüestions que dificulten aquest procés. Per una part es troba a faltar una preparació especialitzada en l'àmbit de l'administració de justícia referent als delictes de patrimoni arqueològic. Tant la judicatura, la fiscalia com l'advocacia manquen d'una formació específica, el que provoca un desconeixement en l'aplicació

³ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1984-11620>

de la legislació quan un cas sobre patrimoni arriba a les seves mans. Hi ha molt pocs fiscals que treballin sobre temes de patrimoni cultural. També hi ha desencert sobre la via inicial de plantejament del delicte, ja que moltes vegades es presenta com un furt sense més i no com un delicte sobre un bé patrimonial pel qual existeixen actualment una sèrie d'articles específics en el nou Codi penal. Moltes vegades es tria la via administrativa per sancionar aquestes activitats contra el patrimoni considerant la via penal com a subsidiària reservada a casos més greus. Això és conseqüència de què per efectuar una intervenció arqueològica⁴ és necessari una autorització administrativa prèvia (permís d'excavació)⁵ que sol·licita l'arqueòleg, director de l'excavació, juntament amb un projecte d'excavació⁶. Per tant si aquest permís no hi és, la falta d'aquesta autorització obriria la via administrativa⁷ per sancionar el fet. Aquesta via no serà tractada en aquest treball, ja que se centrarà en la via penal.

La dispersió de la normativa penal sobre el patrimoni històric dificulta encara més el procés, tanmateix trobem l'existència de figures delictives fora del Codi penal com és el cas del delicte de contraban⁸ o de receptació⁹. En general observem que la societat no denuncia aquest tipus de delictes. Encara que es coneixen aquests actes contra el patrimoni, molt difícilment seran denunciats a les autoritats pertinents. Les causes són variades: desconeixement del bé patrimonial, evitar problemes (policia, jutjat, ...), problema de consciència de no denunciar..., poca importància que se li dóna al conjunt patrimonial, no pertinença a la comunitat, aquest problema no va en mi, la percepció de què l'objecte del delicte no és prou rellevant a menys que es pugui quantificar un valor econòmic important que produeixi la reacció de la societat...

⁴ Art. 47.2: Llei Patrimoni Cultural Català de 1993: "*Es consideren intervencions arqueològiques i paleontològiques els estudis directes d'art rupestre i les prospeccions, els sondeigs, les excavacions, els controls i qualsevol altra intervenció, amb remoció de terrenys o sense, que tingui per finalitat descobrir, documentar o investigar restes arqueològiques o paleontològiques*".

⁵ Art. 47.1: Llei Patrimoni Cultural Català de 1993: "*La realització en l'àmbit territorial de Catalunya d'intervencions arqueològiques i paleontològiques, terrestres o subaquàtiques, requereix l'autorització prèvia del Departament de Cultura, sens perjudici de la llicència municipal que sigui preceptiva segons la legislació urbanística. En cas de silenci del Departament de Cultura, s'ha d'entendre que l'autorització ha estat denegada*".

⁶ Art. 47.3: Llei Patrimoni Cultural Català 1993: "*Per a l'atorgament de l'autorització a què es refereix l'apartat 1 cal acompanyar la sol·licitud d'un projecte que acrediti la conveniència i l'interès científic de la intervenció, avaluï la idoneïtat tècnica i científica dels directors i garanteixi la capacitat econòmica dels promotors*".

⁷ Art. 69 (Multes coercitives) Art. 71 (Classificació de les infraccions administratives) de la Llei Patrimoni Cultural Català de 1993.

⁸ Art. 2.2 de la Llei orgànica 12/1995 de 12 de setembre, modificació per la Llei 6/2011 de 30 de juny.

⁹ Adquisició de un bé sostret coneixent el seu origen il·lícit sense haver participat en el delicte inicial.

2. Presentació de la legislació actual: El Codi penal espanyol

Malauradament la legislació i les lleis es creen a partir de delictes sobre el patrimoni ja comesos, a posteriori. Podríem esquematitzar-ho així: comissió del delicte, difusió en els mitjans de comunicació quan aquests ho considerin prou important (dany econòmic, lloc del delicte, època de l'any que s'ha comes, etc.), repercussió social dels fets que porta finalment a una acció legislativa. Per tant el delicte es tipifica molt posteriorment a la seva comissió. Com veiem l'inici no és el millor i això serà una font de problemes.

2.1 Història recent i legislació

En el s. XIX trobem que el Codi civil de 1889 recollia disposicions relatives a les restes arqueològiques¹⁰. La primera normativa espanyola de patrimoni històric es produirà amb la Llei de 7 de julio de 1911, de *Excavaciones y Antigüedades*¹¹ i el *Reglamento de 1 de marzo de 1912* que la va desenvolupar. Encara que aquesta llei es limitava a les excavacions arqueològiques, un dels seus encerts va ser la limitació de la llibertat d'ús dels béns culturals per part dels seus propietaris¹². És la primera vegada en l'ordenament jurídic espanyol que s'introdueix la definició "d'excavació arqueològica" que es mantindrà fins a la promulgació de la Llei de 1985. Així mateix no és fins al Reial decret llei de 1926 que podem parlar d'una llei especialitzada en la preservació del patrimoni històric. Concretament, introduïa la protecció de tots els béns mobles i immobles dignes de ser conservats per la seva aportació a la cultura¹³. S'entén com el principi de la protecció del patrimoni històric a Espanya¹⁴.

¹⁰ Art. 351 del Codi Civil de 1889: "*El tesoro oculto pertenece al dueño del terreno en que se hallare. Sin embargo, cuando fuere hecho el descubrimiento en propiedad ajena, o del Estado, y por casualidad, la mitad se aplicará al descubridor. Si los efectos fueren interesantes para las ciencias o las artes, podrá el Estado adquirirlos por su justo precio, que se distribuirá en conformidad a lo declarado.*"

¹¹ Publicada a la *Gaceta* del 8 de juliol de 1911. Llei que va estar vigent fins l'aprovació de la *Ley del Patrimonio Histórico Español de 1985* que la va derogar. Alay, J.C. págs. 31-32.

¹² Art. 4: "*El Estado se reserva el derecho de hacer excavaciones en propiedades particulares, ya adquiriéndolas por expediente de utilidad pública, ya indemnizando al propietario de los daños y perjuicios que la excavación ocasione en su finca, según tasación legal*"

¹³ Art. 2 i 2 C i del Reial Decret llei de 9 d'agost de 1926: "*Formarán parte del tesoro artístico nacional los bienes inmuebles que a continuación se expresan: Los yacimientos y objetos de interés paleontológico y prehistórico, las cuevas, abrigos y peñas, con pinturas rupestres; monumentos prehistóricos (megalíticos y cuevas artificiales), en sus distintas especies; los campos de excavaciones acotados y deslindados, de acuerdo con los preceptos de la vigente ley de Excavaciones y Antigüedades, y, en general, cuantos objetos tengan*

Tot i això no va impedir un espoli de béns culturals incentivat per l'increment del col·leccionisme sobretot nord-americà en aquella època. El Codi penal de 1928 va tindre una durada molt curta, ja que va ser derogat l'any 1931 amb la proclamació de la Segona República. Tanmateix aquest Codi va introduir per primer cop el concepte de "coses de valor històric, cultural i artístic" per a béns mobles i immobles. La Constitució republicana de 1931 és la primera que reconeixia el dret a la cultura per part del poble¹⁵. Però no es va produir l'adaptació legislativa del Codi penal de 1932 a la nova Constitució. L'any 1933 es promulga la Llei de Patrimoni, una de les més avançades del seu moment i on es reconeixia l'acció popular exercida per qualsevol ciutadà. Va suposar un avenç en la protecció del patrimoni històric modernitzant l'administració i facilitant la formació dels professionals¹⁶. La Guerra Civil Espanyola de 1936 cancel·la tots els avenços. Durant el conflicte bèl·lic es produiran innombrables actes d'espoli i destrucció continuant fins i tot després de la fi de la guerra. El bàndol guanyador va prioritzar la restauració del patrimoni religiós com a símbol cristià així com recuperar els objectes d'art que el govern republicà s'emportà. El Codi penal de 1944 no va millorar la situació i no és fins al Codi penal de 1973 quan trobem una major sensibilitat pel patrimoni cultural amb més pena quan l'objecte del delicte fos sobre béns d'interès històric i cultural i on es castiga qui ocasioni danys en un arxiu, registre, museu, biblioteca, gabinet científic, institució anàloga o en el patrimoni- artístic nacional¹⁷.

La Constitució de 1978 no s'oblida de parlar de patrimoni i de l'accés a la cultura per part de tots els ciutadans espanyols. El model territorial espanyol dissenyat per la constitució de 1978 implica el reconeixement normatiu d'una realitat cultural plural dins la nostra nació amb manifestacions peculiars en els seus diversos territoris. Però no serà fins a l'any 1983 amb la reforma del Codi penal¹⁸ quan es

interés paleontológico, histórico, arqueológico o documental que haya sido reconocido o se reconozca en lo sucesivo".

¹⁴ Art. 7 del Reial Decret llei de 9 d' agost de 1926: "*Se declara de utilidad pública la conservación, protección y custodia de los monumentos arquitectónicos que forman parte del tesoro histórico artístico de la nación, así como la defensa del carácter típico y tradicional de pueblos y ciudades que, por su importancia, lo merezcan*".

¹⁵ Art. 45 Constitució republicana de 1931: "*Toda la riqueza artística e histórica del país, sea quien fuese su dueño, constituye tesoro cultural de la nación y estará bajo la vigilancia del Estado, que podrá prohibir su exportación y enajenación y decretar las expropiaciones que estimase oportunas para su defensa. El Estado organizará un Registro de la riqueza artística e histórica, asegurará su celosa custodia y atenderá a su perfecta conservación. El Estado protegerá también los lugares notables por su belleza natural o por su reconocido valor artístico e histórico*".

¹⁶ *Ley sobre Defensa, Conservación y Acrecentamiento del Patrimonio Histórico-Artístico Nacional de 1933.*

¹⁷ Arts. nº 558.5, 561, 563 bis i 579 Codi penal 1973.

¹⁸ *Reforma Urgente y Parcial del Código Penal 1983.*

produeix un canvi important en la regulació sobre els delictes comesos contra el patrimoni cultural i especialment en l'àmbit administratiu perquè fins aleshores hi havia una manca de regulació per emparar el patrimoni. Es reconeix el valor històric, artístic i cultural en delictes de robatori i furt i també el seu valor científic, a més d'un valor "monumental" en el delicte de danys. Serà l'any 1985, coincidint amb una profunda renovació conceptual i metodològica de l'arqueologia durant aquests anys, que fa valdre la seva utilitat pública i social, quan es promulga la *Ley del Patrimonio Histórico Español (LPHE)*. És la primera llei que legisla sobre la matèria des de la Segona República Espanyola i juntament amb la *Ley de 1933 sobre Defensa, Conservación y Acrecentamiento del Patrimonio Histórico-Artístico Nacional*, una de les més avançades en el seu moment, ja que reconeixia l'acció popular. A l'any següent s'aprova un reial decret que desenvolupa la llei anterior: *Real Decreto 111/1986, de 10 de enero*. La LPHE atorga una protecció genèrica als béns amb uns processos administratius molt complexos. Defineix els Béns d'Interès Cultural (art. 11 LPHE). Introdueix nous conceptes d'espoli¹⁹, excavació i prospecció arqueològiques juntament amb un règim sancionador de caràcter. També parla sobre l'obligació de redactar uns plans especials de protecció d'aquest patrimoni per la seva preservació per al que li pugui passar. Però era necessari i urgent regular penalment la progressiva destrucció del patrimoni arqueològic, les causes del qual es troben en l'enorme desenvolupament urbà, increment d'obres públiques i de l'organització del territori en benefici de l'especulació del sòl, a més del notable benefici patrimonial que reporta la venda dels béns trobats a col·leccionistes o particulars.

S'haurà d'esperar deu anys perquè amb el nou Codi penal de 1995 s'introdueixi un capítol de delictes sobre el patrimoni històric agrupant-lo en un mateix paràgraf del text legal, encara que existien altres articles d'agreujants que també tractaven dels delictes sobre el patrimoni, que estaven dispersos pel Codi. Així la introducció dels delictes contra l'ordenació del territori i contra el patrimoni històric estan en el mateix títol que els delictes contra el medi ambient i els recursos naturals. El títol XVI paràgraf II tracta específicament dels delictes de patrimoni

¹⁹ Art. 4 LPHE: "*Toda acción u omisión que ponga en peligro de pérdida o destrucción todos o algunos de los valores de los bienes que integran el Patrimonio Histórico Español o perturbe el cumplimiento de su labor social*".

històric²⁰. Ja des d'un primer moment el redactat de l' articulat va rebre critiques per alguns autors com per exemple en l'ús de la preposició *sobre* en lloc de *contra* el patrimoni històric.

L'article 321 castiga les infraccions relacionades directament amb els delictes urbanístics (referits a l'enderroc o l'alteració greu dels edificis singularment protegits), fet que no té antecedents legislatius i que comportarà problemes interpretatius d'alguns conceptes com "edifici", "singularment protegit" o "alteració greu" i alhora de l'aplicació d'aquest article: "Els qui enderroquin o alterin greument edificis singularment protegits pel seu interès històric, artístic, cultural o monumental han de ser castigats amb les penes de presó de 6 mesos a 3 anys, multa de 12 a 24 mesos i, en tot cas, inhabilitació especial per a professió o ofici per un termini d'1 a 5 anys. En qualsevol cas, els jutges o els tribunals poden ordenar, motivadament, la reconstrucció o restauració de l'obra, a càrrec de l'autor del fet, sense perjudici de les indemnitzacions degudes a tercers de bona fe". La seva redacció legal requereix precisions que es recolliran en les posteriors sentències aclaridores dels conceptes així com la seva interpretació per part dels tribunals.²¹

L'article 322 tracta del subjecte del delicte, autoritat o funcionari públic i del delicte de prevaricació (una forma específica de prevaricació): "L'autoritat o el funcionari públic que, sabent-ne la injustícia, hagi informat favorablement sobre projectes d'enderroc o alteració d'edificis singularment protegits ha de ser castigat ha de ser castigat amb la pena de presó de 6 mesos a 2 anys o la de multa de 12 a 24 mesos, o en tot cas la d'inhabilitació. S'ha de castigar amb les mateixes penes l'autoritat o el funcionari públic que pel seu compte o com a membre d'un organisme col·legiat hagi resolt o votat a favor de la concessió sabent-ne la injustícia".

I per fi arriben a l'article 323 (els danys dolosos) que és el que està més relacionat amb el patrimoni cultural, posteriorment modificat per la Ley Orgánica 1/2015 de reforma del Codi penal: "S'ha de castigar amb la pena de presó d'1 a 3 anys i multa de 12 a 24 mesos el qui causi danys en un arxiu, un registre, un museu, una biblioteca, un centre docent, un gabinet científic, una institució anàloga o en

²⁰ Código Penal 1995 *De los delitos sobre el Patrimonio Histórico*, pág. 120.

²¹ Sentència del Tribunal Supremo núm. 654/2004, de 25 de juny, en relació a l' aclariment del que s'entén per un bé: edifici "singularment protegit".

béns de valor històric, artístic, científic, cultural o monumental, així com en jaciments arqueològics. En aquest cas, els jutges o tribunals poden ordenar, a càrrec de l'autor del dany, que s'adoptin mesures encaminades a restaurar, en tant que sigui possible el bé danyat". Amb ell es tipifica el *furtivisme* arqueològic i altres tipus d'espoli causats als jaciments arqueològics. El delicte de danys sobre el patrimoni cultural presentava certs problemes interpretatius altra vegada com per exemple què s'entén per "centre docent". Aquest article ha estat modificat per la Ley Orgánica 1/2015 de reforma del Codi penal. Fins a aquesta reforma es distingia entre delictes i faltes. La diferència entre un i altra consistia a establir la gravetat de la conducta punible, acció o omissió. A partir d'ara les faltes són considerades delictes lleus.

Aquests i altres problemes van ser superats amb el nou Codi penal del 2015. Però cal assenyalar que per primer cop apareixia en un Codi penal el terme "jaciment arqueològic" i "valor científic". En una sentència pionera es resol que els béns integrants d'un jaciment arqueològic són de domini públic sense que sigui necessària una declaració prèvia de l'administració²².

Una altra qüestió és el problema de la quantificació del delicte de danys sobre el patrimoni històric: si sobrepassaven o no els 400 euros. L'article 324 (els danys imprudents) tipifica com a delicte els danys imprudents (imprudència greu) sobre el patrimoni si superen els 400 euros com a valor dels danys produïts, article que no ha estat modificat posteriorment amb el nou Codi penal del 2015: "El qui per imprudència greu causi danys, en una quantia superior a 400 euros, en un arxiu, registre, museu, biblioteca, centre docent, gabinet científic, institució anàloga o en béns de valor històric, cultural, científica o monument, així com en jaciments arqueològics, ha de ser castigat amb la pena de multa de 3 a 18 mesos, atenent la importància dels danys".

²² Sentència del Tribunal Constitucional 181/1998, 17 de setembre: "*No constituye -conforme a la línea jurisprudencial marcada por el Tribunal Supremo- requisito integrante del tipo penal el de que proceda la declaración del interés cultural de los bienes dañados, pues la protección penal sedispensa respecto de los que, con calificación formal o sin ella, integran el ámbito objetivo del Patrimonio Histórico Español, conforme éste es configurado por la Ley del Patrimonio Histórico Español de 1985*". Els fets que ho van desencadenar van ser la construcció de un bloc de vivendes a C'an Partit, Via Romana nº 8 de Eivissa amb el coneixement per part dels promotors immobiliaris que el solar es trobava en una zona amb possibles jaciments arqueològics. Els promotors tenien una llicència d'obres condicionada als resultats de les prospeccions arqueològiques. La Conselleria de Cultura arran de l'importància de les restes trobades, va dictaminar la paralització de les obres. Malgrat això el 11 de maig de 1986 una pala mecànica contractada per la constructora va penetrar al solar després de trencar la tanca col·locada i va destruir les restes arqueològiques més evidents.

La imprudència greu determina una intencionalitat o dol²³ per part de l'autor del fet i molt sovint difícil d'apreciar. La intencionalitat o no determinarà l'aplicació d'un article o altre: *cualquier persona que se ponga a realizar tareas en un yacimiento tiene al menos conocimientos suficientes para saber, por una parte, la importancia y trascendencia, en todo caso, de lo que significa un yacimiento arqueológico, cualquiera que sea su nivel cultural*²⁴. Els espoliadors van ser condemnats per un delicte de danys imprudents i van al·legar que van ser induïts per una mèdium que els hi va indicar el lloc del jaciment arqueològic. El 13 de maig del 2000 els acusats, un matrimoni, es van traslladar des de la seva residència a Alcorcón (Madrid), fins Domez d'Alba (Zamora) al terme municipal de Gallegos del Rio, on acudien per vacances, per tal de descobrir restes arqueològiques. Proveïts d'una piqueta, es van dirigir al paratge denominat *el Castro*, situat molt pròxim a la població, en un turó elevat, ja que la seva filla, també acusada, els havia manifestat que pels seus poders de "mèdium" percebia que al lloc indicat hi havia un jaciment arqueològic, i que era el moment de trobar-lo i descobrir-ho, proporcionant als seus pares un mapa indicant el lloc exacte on havien d'excavar. Els acusats van començar a picar i excavar sense cura i sense emprar el mínim rigor tècnic i científic. Van ser destruïts diversos nivells i van extreure un important nombre de fragments ceràmics de l'Edat del Ferro. El fet que els espoliadors portaven eines per excavar i mapa, produint la destrucció del jaciment, revela la seva intencionalitat real. Per tant resulta erroni qualificar els fets com a delicte imprudent. Per acabar d'interpretar-ho ens hem de remetre a la jurisprudència.

En el Codi penal de 1995 el legislador va optar per recollir els delictes específics sobre el patrimoni en un apartat (*Título XVI Capítulo II*) però a l'hora, altres figures subordinades d'aquests delictes de patrimoni apareixen disperses per tot el Codi creant una gran confusió a l'hora de la seva aplicació, com per exemple les que preveuen un agreujament quan recauen sobre béns culturals (art. 235, augment de les penes quan se sostreguin béns de valor artístic, històric, cultural o científic). Aquesta problemàtica la seguim tenint en el Codi penal vigent de l'any 2015. La dispersió de la normativa jurídica comporta no poques dificultats als jutges en la seva aplicació en el moment de dictar sentència. Probablement un dels motius

²³ És la intenció i la voluntat de fer o de no fer alguna cosa de manera conscient i exclou la imprudència o la fortuïtat.

²⁴ Sentència de l'Audiència Provincial de Zamora nº 288/2003, 17 de maig de 2003, Rec. 48/2003.

seria el desconeixement produït per la dispersió de tipologies delictives, malgrat els esforços del legislador, encara ara no s'ha elaborat la unificació normativa, fet que dificulta considerablement l'adequada protecció del patrimoni arqueològic.

El Codi penal de 1995 ha patit moltes reformes que no han servit al legislador per introduir-hi les moltes propostes fetes pels especialistes com per exemple la concentració en un únic capítol de totes les figures penals relatives al patrimoni cultural. Aquest Codi té moltes mancances que es van detectar ja des del seu inici. En canvi el Codi penal de l'any 2015 ha intentat solucionar aquests problemes però han hagut de passar 20 anys fins a la seva modificació i substitució. Una de les millores ha estat la supressió de les faltes en la regulació dels delictes contra el patrimoni creant una nova tipificació com a delicte de furt o de danys contra el patrimoni encara que no superin els 400 euros, excepte en els danys comesos per imprudència greu que es manté aquest import. Anteriorment els 400 euros marcaven la frontera entre ser considerat delicte o falta. Es tipificava com a falta el dany causat per un import que no excedís els 400 euros. La majoria dels autors interpretaven aquesta quantia com la frontera entre la derogada falta de l'article 625 i el delicte de l'article 323 si els danys fossin superiors a 400 euros.

El legislador també ha vist necessari substituir els conceptes de l'objecte material d'aquest delicte, "arxiu, museu, biblioteca, etc.", per l'expressió "béns d'interès cultural" pels delictes de danys dolosos. El que es pretén tutelar ara és essencialment la utilitat del bé d'interès cultural que proporciona a la comunitat, concretant el perjudici i el dany per la seva funció social.

Una altra novetat ha estat introduir en el delicte de receptació un agreujant de la pena quan recau sobre objectes amb valor artístic, històric, cultural o científic. La receptació consisteix a adquirir un bé sostret coneixent el seu origen il·lícit però no cal que l'actor hagi participat en el robatori o furt. És molt freqüent trobar-lo amb els delictes d'espoli cultural encara que com un fet psicològic és difícil acreditar-lo com a prova directa: assegurar que l'infractor coneixia l'origen il·lícit del bé²⁵. Caldrà valorar altres indicis com circumstàncies de la compra, etc. De totes maneres encara

²⁵ El País Catalunya (23 d'agost de 1983), pág.13 "*El presunto receptor de las obras robadas en Cervià, en libertad bajo fianza*".

queden moltes millores per fer i creiem que s'ha perdut una oportunitat immillorable per agrupar en un únic capítol aquests tipus de delictes.

Pel que fa a les competències de les Comunitats Autònomes (art. 149 CE), aquestes poden dictar normes legislatives sobre el patrimoni històric del seu àmbit territorial llevat de les excepcions en matèria d'espoli i exportació de béns. La legislació estatal té un abast supletori de l'autonòmic prevalent en cas de conflicte sobre la normativa autonòmica. Però les mancances de la LPHE queden cobertes per les lleis autonòmiques que no la poden contradir però sí desenvolupar. Les Comunitats Autònomes tenien traspassada la competència sobre el seu patrimoni cultural i al llarg dels anys han anat elaborant lleis pròpies per regular-ho. El País Basc ho va fer amb la Llei 7/1990 *del Patrimonio Cultural Vasco*; és la primera comunitat autònoma que legisla sobre el patrimoni i que inclou el concepte d'impacte ambiental. En canvi a Andalusia no és fins al 2007 que s'aprova una llei de patrimoni cultural, *Ley 14/2007 del Patrimonio Histórico Andaluz*. Són lleis escrites amb 17 anys de diferència. Catalunya ho va fer amb la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català (LPCC) amb el precedent de la Llei de 3/7/1934 de conservació del patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya²⁶. L'objecte d'aquesta llei és la protecció, conservació, investigació i difusió del patrimoni cultural català i cal destacar el Capítol IV que tracta de les "Normes específiques de protecció del patrimoni arqueològic"²⁷. Hi trobem definit el concepte d'intervenció arqueològica i paleontològica en l'article 47.2. "Es consideren intervencions arqueològiques i paleontològiques els estudis directes d'art rupestre i les prospeccions, els sondeigs, les excavacions, els controls i qualsevol altra intervenció, amb remoció de terrenys o sense, que tingui per finalitat descobrir, documentar o investigar restes arqueològiques o paleontològiques". Aquesta llei autonòmica determina que les administracions públiques hi han de col·laborar i si han d'implicar. La responsabilitat recau sobre totes les administracions com per exemple els ajuntaments amb la realització d'un catàleg del seu patrimoni²⁸.

²⁶ Art. 1 Llei del Patrimoni Cultural Català "És objecte d'aquesta llei la protecció, la conservació, l'acreixement, la investigació, la difusió i el foment del patrimoni cultural català".

²⁷ Art. 73.1 de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català.

²⁸ Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).

L'any 2002 la Generalitat emet el Reglament de Protecció del Patrimoni arqueològic i paleontològic recollit en el Decret 78/2002 que desenvolupa la Llei de 1993 sobre el patrimoni cultural català i regula les diferents classes d'intervencions arqueològiques i paleontològiques així com el tractament de les seves restes sempre amb el control per part del Departament de Cultura de la Generalitat de les actuacions sobre el patrimoni arqueològic. Aquest decret també regula la direcció de les intervencions determinant les seves obligacions així com el seu incompliment, juntament amb l'elaboració d'una memòria d'excavació. Tanmateix aquest decret recull el protocol de lliurament, dipòsit dels materials i de la documentació juntament amb la seva conservació. La seva finalitat és la de documentar, estudiar, conservar i preservar el patrimoni arqueològic català perquè la ciutadania i les generacions futures el puguin gaudir.

2.2 Problemàtica en l'aplicació de la legislació als delictes de patrimoni

En el punt anterior hem pogut veure alguns dels problemes que presenta la legislació vigent sobre el patrimoni històric cultural. Ara exposarem més detalladament aquesta problemàtica pel que fa a la seva aplicació.

2.2.1 Dispersió

Hem vist que ja des del seu inici el Codi penal del 1995 presentava unes mancances. Hi trobem una dispersió d'articles que tipifiquen els delictes sobre el patrimoni cultural produint confusió i desorientació pel que fa a la seva localització dins del mateix Codi. Per si això no fos poc, en el Codi penal del 2015 el legislador tampoc incorpora aquesta millora d'unificació o agrupació de preceptes sobre aquests delictes. Els quatre articles del Codi penal de 1995 (articles 321,322, 323 i 324) van ser insuficients, ja que altres figures aplicades sobre el patrimoni històric no van ser incloses, provocant la dispersió normativa esmentada i també que altres delictes sobre el patrimoni quedessin impunes, ocults i amagats dins de tipificacions més genèriques sobre la propietat, demostrant per part del legislador una manca de coneixement real de l'abast d'aquests delictes contra el patrimoni històric cultural.

L'article 324 no ha estat modificat per la reforma del Codi penal que recull la Llei Orgànica 1/2015 per contra sí que ho ha estat l'article 323.

2.2.2 Els problemes d'interpretació dels termes jurídics, aconseguir l'uniformitat en la seva interpretació

Ens trobem amb el problema d'interpretació dels diferents conceptes que componen els articles. En primer lloc parlem del dol de conseqüències necessàries. El dol és la voluntat i la intenció de fer o de no fer alguna cosa conscientment i exclou la imprudència o la fortuïtat. El dol ha d'abastar el valor històric o cultural del bé. Si l'espoliador danya un bé coneixent el seu caràcter històric però desconeixent si és concretament d'una època o una altra època o bé la quantia del dany, la conducta es considera dolosa i sancionable per l'article 323. L'autor vol causar un dany en un bé de valor cultural²⁹.

Els danys no intencionats per imprudència: l'error. També cal parlar de l'error com a justificació sobre la seva condició de bé cultural. S'ha de provar per part del Ministeri Fiscal, que l'autor coneixia el valor històric o artístic dels béns per evitar la al·legació de la defensa d'un error o del desconeixement per part de l'autor de la naturalesa dels béns. Però com es demostra que l'autor coneixia que era una àrea arqueològica? Si està senyalitzat amb un perímetre tancat, queda prou clar. Però si no ho està i no hi ha cap avís? S'hauria d'estudiar i analitzar cas per cas. La interpretació de determinats conceptes com "edifici", "enderroc", "greument", "edifici singularment protegit", "pacífic", etc. que apareixen a l'articulat del Codi penal presenta no pocs problemes a l'hora d'interpretar i aplicar els preceptes. A tot això s'ha d'afegir l'absència d'una jurisprudència uniforme i clarificadora sobre els diferents atemptats contra el patrimoni històric.

2.2.3 La quantificació i valoració/taxació dels danys

El nou Codi penal de l'any 2015 suprimeix les faltes com infraccions penals i permet l'aplicació del delicte de danys fins i tot no superar els 400 euros (falta: delicte menys de 400 euros; delicte: més de 400 euros). S'observa la dificultat de quantificar el valor dels danys causats que recau en un problema de valoració i

²⁹ Sentència de la Sala 2ª del Tribunal Supremo de 29 de Enero de 1997.

taxació per poder assignar un import perquè sigui més visible el perjudici del delictes ocasionat. Com es comptabilitzen els danys i perjudicis causats als béns històrics - culturals? Una solució podria ser proposar el projecte d'excavació presentat prèviament a la realització de l'excavació arqueològica d'un jaciment per establir el càlcul d'una quantificació aproximativa dels danys sobre uns fonaments sòlids. El legislador juntament amb els especialistes podrien establir un barem basat amb el projecte presentat a l'Administració previ a la intervenció arqueològica. Evidentment no tindria una aplicació global per a tots els casos però si uns quants. El que ha de prevaler no és tant al valor merament econòmic del dany com el caràcter innat en els béns lesionats de manera que el valor de l'acció i del resultat no anirien referits tant a el econòmic com a la significació de la conducta atenent al valor històric i cultural dels béns afectats. El problema està a valorar el caràcter "cultural, històric, artístic o arqueològic" dels béns i d'establir una responsabilitat civil. Com es pot quantificar l'antiguitat, etc. d'un bé cultural?

Tampoc trobem a la Llei el supòsit de negligència per part dels professionals encarregats de la protecció de restes arqueològiques i dels jaciments, quan els autors de l' infracció són els mateixos responsables del jaciment: arqueòlegs, restauradors, etc. En l'adopció de mesures preventives hi hauria una responsabilitat en el cas de la seva omisió, per la seva no diligència o no actuació. Es podria imputar un delictes de danys contra el patrimoni per imprudència als responsables de la seva protecció.

Finalment, pel que fa als agreujants dels delictes sobre patrimoni històric, es troben dispersos per tot el Codi penal. L'aplicació d'aquests articles comporten un augment de les penes (art. 235 i 241 del Codi penal)³⁰.

³⁰ Arts. nº 235.2 i 241:<https://boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995>

3. Les denúncies dels delictes sobre patrimoni

3.1 Els autors

L'arqueofurtiu, subjecte actiu, és un espoliador del Patrimoni Històric perquè realitza una acció que posa en perill aquest patrimoni³¹. La nostra societat té una visió cinematogràfica del lladre d'antiguitats. Es sol imaginar com una persona culta i triomfadora tal com apareix en el cinema. Res més lluny de la realitat. Normalment el perfil d'aquests tipus de delinqüents no es diferencia gaire del de la resta d'altres delictes. Solen ser persones que es dediquen de forma esporàdica o bé habitualment a cometre furts o robatoris d'objectes d'art (dues modalitats de delictives diferents). Dintre d'aquesta categoria hi podem trobar espoliadors arqueològics, falsificadors, estafadors, contrabandistes, etc. Per aglutinar aquestes actuacions és encertat utilitzar el terme espoliador. La majoria són delinqüents comuns, però cal tindre present l'especialització de cadascun.

Els cossos i forces policials han creat una classificació dividint-los en lladres especialitzats i no especialitzats³². En el primer grup trobaríem els que produeixen més danys al nostre patrimoni quantitativament i qualitativament. No es tracta d'una delinqüència organitzada si més no d'una delinqüència especialitzada en aquesta tipologia delictiva. La seva estructura interna és menor que la del crim organitzat. Solen ser grups reduïts de persones habitualment amb antecedents pels mateixos delictes, cadascun amb una funció determinada. S'especialitzen amb objectes d'art o culturals i del patrimoni històric. La tipologia habitual del delicte és de robatori amb força. En canvi els delinqüents no especialitzats serien els petits espoliadors, lladres habituals, ocasionals i grups no especialitzats. Els primers (petits delinqüents i els habituals) ja acostumen a tenir un nombre d'antecedents delictius i aquests delictes són la seva manera de guanyar-se la vida. Una característica és l'habitualitat i el seu objectiu no recau exclusivament en objectes artístics o històrics. No tenen coneixements específics de l'objecte de robatori. La tipologia és de furt (sense força, tipus descuit) i de robatori amb força (ex. trencar les finestres o la porta de la casa).

³¹ Art. 4 LPHE 16/1985.

³² Campillo; Romero, 2016: 62.

Pel que fa als delinqüents ocasionals un tret característic és el seu objectiu centrat exclusivament en peces del patrimoni cultural. Hi trobem des de caçadors d'objectes, col·leccionistes, etc., fins i tot treballadors de les institucions com museus, arxius, etc. responsables de la seva guarda. En general es tracta d'aprofitar l'oportunitat per extreure'n un profit mitjançant generalment el furt. En l'àmbit de l'arqueologia, la figura seria la d'un particular no professional dedicat a la recerca de peces arqueològiques per col·leccionar o intercanviar. Avui en dia existeix un comerç legal de material arqueològic mitjançant antiquaris però que també es nodreix de peces d'excavacions arqueològiques il·legals.

En altres països a les persones que realitzen aquests tipus de delictes se'ls anomena amb una denominació específica com per exemple els *tombaroli* a Itàlia (Figs. 1, 2, 3), que com el seu nom indica, en un inici serien els lladres de tombes, qui viola les tombes antigues per robar les troballes i comerciar, però després s'ha utilitzat aquest nom per a qualsevol delicte sobre el patrimoni arqueològic. També estan els *huáqueros* al Perú. A Espanya no tenim una paraula que els defineixi concretament. El que més s'hi acostava són els *piteros* (Fig. 4), paraula que prové del so del detector de metalls que utilitzen, especialment a la Comunitat Autònoma d'Andalusia. Però el nom més aproximat seria el de "arqueofurtiu"³³.

³³ Alay, 2015: 31-32.

Fig. 1: El tresor embargat als *tombaroli* i exposat en una mostra a Roma a les *Terme di Diocleziano*, 5361 peces recuperades pels *carabinieri*. El valor total està entre 40 i 50 milions d'euros (*Corriere della sera* 22 gennaio 2015)

Fig. 2: *Corriere del giorno* (14.11.2009)

Fig. 3: Descuberta la banda de lladres de tombes (*Repubblica Palermo* 23.02.2015)

D'altra banda volem fer referència al subjecte passiu. El subjecte passiu del delicte del bé jurídic protegit vinculat a l'interès general i al bé comú (que representa a la totalitat de la ciutadania), és la societat en el seu conjunt³⁴. Estem davant de béns de titularitat col·lectiva. Ens afecta a tots i cal insistir-hi per prendre consciència del que ens hi juguem tots plegats. La seva denúncia és obligació de tota la comunitat. Hi perdem tots plegats quan ens sostreuen un bé arqueològic.

³⁴ Renard García, 2001.

Fig. 4: *Pitero* (Diario de Jaén 28.07.2016)

3.2 Administració de Justícia, Cossos de Seguretat, etc..I qui vetlla pels nostres béns patrimonials/culturals?

No és fins als anys vuitanta del segle passat quan es comencen a crear unes seccions especialitzades en aquesta tipologia delictiva dins les diverses unitats policials. Per exemple a Catalunya tenim el cos dels Mossos d'Esquadra que el 1986 forma la primera unitat especialitzada en agressions al patrimoni arqueològic del territori espanyol motivat per l' increment de robatoris als jaciments arqueològics de la comarca del Maresme, que tractarem en l'apartat 4.1, com exemple de delictes sobre el patrimoni arqueològic. L' inici de desplegament del cos pel territori català es va fer el 1995 fet que va reforçar la tasca de control. Posteriorment altres cossos de l'Estat s'hi van anar afegint com el Cos Nacional de Policia (CNP) o la Guàrdia Civil (SEPRONA). Però això presenta una nova problemàtica que és el fet de la dispersió de la informació amb la qual treballen i de les actuacions de cada cos de seguretat. S'ha de dur a terme una tasca de coordinació que faci possible l' identificació i posterior captura dels delinqüents, entre diferents cossos de seguretat i molt important dintre dels mateixos cossos entre els diferents departaments que el componen, com per exemple transferència d'informació de l' unitat central cap a les unitats especialitzades. Sense això el beneficiat serà el mateix lladre que sortirà impune. Tractem de delictes que comporten una gran mobilitat pel territori tant

nacional com internacional. Les actuacions dutes a terme per a la persecució dels delinqüents requereix un treball coordinat i multidisciplinari tant estatal com internacional. La manca d'aquesta visió només beneficiarà als espoliadors que trobaran els "forats" necessaris per continuar realitzant l'espoli del patrimoni.

Figs. 5 i 6: Algunes peces espoliades i recuperades per la Guàrdia Civil el 2007 de diferents jaciments arqueològics en l'Operació Tertis (<http://elpais.com/diario/2009/11/08/andalucia>)

L' Operació Tertis (suposat nom indígena de *Tartessos*) és un clar exemple d'actuació conjunta entre diversos cossos policial de diferents territoris de l'Estat. Es va iniciar i fonamentar en la documentació localitzada arran de l'Operació subaquàtica Badia II (precursora de l'operació Tertis). Els seus orígens es remunten a l'agost del 2004 quan el vaixell Louisa es dedicava a espoliar la badia de Cadis. La Guàrdia Civil dona a conèixer el maig del 2006 els resultats d'aquesta operació amb el desmantellament de la xarxa d'espoliadors (a Sevilla, Madrid, Ciudad Real i Algeciras). Arran de la documentació trobada en el domicili d'un dels detinguts, l'historiador italià Claudio Bonifacio establert a Sevilla, va permetre l'Operació Tertis.

L'Operació Tertis es va iniciar a l'octubre del 2006 i finalitzà a principis del 2007. Va suposar un ampli dispositiu policial, 200 agents participant en 68-70 escorcolls a domicilis i magatzems de tot el territori espanyol. Va comportar el desplegament dels diferents cossos de seguretat de diverses comunitats de l'Estat. Es van detenir 52 persones en tot l'àmbit estatal. Entre els detinguts hi havia 30

furtius, 13 intermediaris (numismàtics i antiquaris) i 9 col·leccionistes. Malauradament dos anys i mig després el jutge va arxivar la causa juntament amb l'absolució de tots els acusats i el retorn del 30% de les 300.000 peces espoliades procedents d'assentaments arqueològics de la vall del Guadalquivir amb cronologies des d'època fenícia fins a visigòtica (Figs. 5 i 6). No es va poder establir una relació de causalitat entre les peces i el mitjà per obtenir-les. Posteriorment la Junta d'Andalusia començà un litigi per aconseguir la resta de peces. Finalment l'Audiència de Sevilla va desestimar el recurs de la Junta d'Andalusia el 27 d'octubre del 2010, perquè les peces s'entreguessin als seus propietaris i es conservessin en els diferents museus arqueològics, *No puede ignorarse la imposibilidad de acreditar tanto el origen de los objetos o restos arqueológicos incautados (...) como el concreto momento de su aprehensión material (...) así como el carácter lícito o ilícito de su adquisición*³⁵. La manca d'indicis materials d'on es van fer els suposats espolis, quan van produir-se i qui els va fer, han estat els motius de la fallida de l'operació. Posteriorment es va procedir a entregar les peces als seus "legítims propietaris", empresaris i metges de Madrid i Barcelona segons fonts de la Guàrdia Civil. El gran operatiu que va significar aquesta operació serveix per explicar millor la necessària coordinació i unificació de la informació entre els diferents cossos de seguretat de l'Estat per poder instruir una operació de gran complexitat.

3.3 Els productes d'espoli

Els productes d'espoli, subjecte passiu, van molt en funció de la demanda del mercat d'antiguitats. Aquesta determina quins objectes són els que es roben. També es tenen en compte altres variables com els que tenen un major valor econòmic o bé una fàcil sortida al mercat independentment de quina sigui la tendència del moment. Normalment els que cometen el delicte no són els responsables de la seva distribució al mercat. Apareixen noves figures com els *peristes* o intermediaris que no solen tenir coneixements artístics. Habitualment són coneguts pels diversos cossos policials, amb antecedents per delicte de receptació, adquisició o venda d'objectes robats. També es poden trobar restauradors que col·laboren retocant i modificant la mercaderia per fer-la irreconeixible. Poden substituir elements i fins i tot

³⁵ Alay, 2015: 171.

fragmentar la peça per fer-la més fàcilment vendible i més lucrativa com per exemple un retaule; o antiquaris integrats en una mena de xarxa per donar sortida al material com poden ser les fires o sales de subhastes. Però cal deixar passar un temps prudencial entre l'acte delictiu i l' introducció al mercat anomenat que en argot policial s'anomena "refredar" o "dormir"³⁶.

Fig. 7: Algunes de les monedes espoliades en jaciments arqueològics de Lleida - Mossos d'Esquadra (<http://premsa.gencat.cat>)

La diversitat dels objectes fruit de l'espoli és molt variada i molt sovint hi ha al darrer l'encàrrec d'un comerciant d'antiguitats o col·leccionista (Fig. 7). Tenim els lladres de campanes, de ceràmica de tota mena i època, des de plats, olles, gerres fins a rajoles, de pintures, obres d'art (possible pagament d'altres transaccions il·lícites). En relació a les escultures cal una organització per l'estructura de l'objecte en qüestió com és el seu pes o la seva dimensió, que no es pot improvisar. D'altra banda trobaríem els recintes de culte com les esglésies, amb tota la seva col·lecció d'objectes litúrgics. Normalment són lladres habituals o bé oportunistes que aprofiten el moment per cometre el furt o robatori amb tota mena d'instruments i eines (Fig. 8). I finalment, tenim els elements arquitectònics i constructius (columnes, basaments, lapides, portes, etc.).

³⁶ Campillo; Romero, 2016: 71.

Fig. 8: Eines confiscades pels Mossos a una parella francesa arrestada per saquejar el jaciment d'Empúries (Ara.cat 23.08.2015)

3.4 Els indicis

La principal causa de desestimació, arxiu i absolució del *arqueofustivisme* en procediments penals i administratius és la falta d'indicis que els vinculin amb les activitats pels quals han estat encausats. El problema no és tant la falta d'indicis sinó que gairebé mai han estat prou considerats o reunits per poder ser admesos com a proves judicials. És imprescindible modificar els actuals procediments i protocols. El Codi penal del 2015, com hem pogut constatar en l'apartat anterior, no ha estat capaç de resoldre-ho. Un indicati és tot objecte, instrument, marca, senyal o vestigi, físic, químic, biològic, etc. utilitzat en la producció d'un fet que pot orientar en una investigació criminal³⁷. Aquests indicis forenses poden arribar a convertir-se en els tribunals en proves decisives per la determinació o no d'un acte delictiu.

Els indicis vinculats a les activitats arqueofurtives són les *catas*, els forats (fig. 8) o les remocions, amb diverses finalitats d'extracció o de sondeig³⁸. També hi trobem com indicati les acumulacions de terra i pedra en funció del seu emplaçament, i les agrupacions de materials arqueològics (s'acostuma a deixar agrupats el material que s'extrau furtivament) que poden ser molt útils per efectuar una valoració econòmica del dany causat. Altres tipus d'indicis com les eines emprades per

³⁷ Álvarez, 2005: 386.

³⁸ Alay, J.C. *Los indicios forenses de las actividades furtivas en arqueología terrestre*. 2017 Gaceta Internacional de Ciencias Forenses nº 22 Enero-Marzo 2017, pág. 13-14.

l'activitat furtiva ens proporcionaran una identificació més ajustada (Fig. 8). Si tenim, l'eina potser es podria vincular amb algun tipus d'extracció realitzada i perquè no amb la persona que ho ha dut a terme. Un dels aparells més emprats pels *arqueofurtius* és el detector de metalls que es sol associar amb l'espoli de jaciments arqueològics pel fet que en algunes comunitats autònomes com per exemple Andalusia³⁹ (Fig. 4), ha estat molt estès i ha calgut una normativa específica que els regulés com també s'ha fet en altres comunitats autònomes. Les exploracions d'una zona amb un detector de metalls deixa a la vista amuntegament de terra per extreure els objectes, fet que deixa un paisatge ple de forats (Fig. 9). Altres tipus d'aparells més especialitzats que s'utilitzen en els últims anys per aquestes pràctiques arqueofurtives són els georadars, magnetòmetres, termògrafs, etc. Tot plegat ens pot adreçar cap a una intencionalitat del fet delictiu i concretament a una probable activitat dolosa.

Fig. 9: Un dels 33 forats que van trobar els Mossos després de l'espoli del jaciment d'Empúries (Ara.cat 23.08.2015)

³⁹ Ley de Patrimonio Histórico de Andalucía núm. 14/2007. Art. 60, Autorización del uso de detectores y otros instrumentos: "El uso de detectores de metales u otras herramientas o técnicas que permitan localizar restos arqueológicos, aun sin ser ésta su finalidad, deberá ser autorizado por la Consejería competente en materia de patrimonio histórico. Podrán eximirse de esta autorización los usos que se establezcan reglamentariamente".

4. Casos de delictes sobre el patrimoni arqueològic: atemptats contra el patrimoni històric - cultural

En aquest apartat es presenten uns quants fets sobre delictes del patrimoni arqueològic des dels anys 80 del segle XX fins a l'actualitat. Amb això es vol mostrar l'evolució del tractament d'aquests delictes al llarg del temps. S'exposarà el que s'ha comentat en els apartats anteriors mitjançant una sèrie d'esdeveniments que constitueixen l'espoli del patrimoni. En un inici molt pocs, per no dir gairebé cap, dels delictes sobre patrimoni es coneixien i es denunciaven, conseqüentment no hi havia resolucions ni sentències. Amb el pas del temps i la introducció de la nova legislació s'observen canvis, com per exemple denúncies que a vegades poden concloure en sentències o resolucions administratives (si més no també escasses).

4.1 La comarca del Maresme

Aquesta comarca és un clar exemple de gran part del que s'ha desenvolupat en els apartats anteriors. La comarca del Maresme que es troba a la costa central de Catalunya, entre el Barcelonès i La Selva, és un territori amb molts jaciments arqueològics de diferents cronologies que van des de l'edat del bronze fins a època actual i molt rics en material (Fig. 9). Aquesta gran quantitat de jaciments concentrats en un territori no molt extens, de gran densitat demogràfica en la comarca, la proximitat a Barcelona i altres ciutats importants (Badalona, Mataró, etc.) i les fàcils comunicacions que hi faciliten l'accés, han estat uns factors determinants perquè sigui un indret molt atractiu pels furtius i per esdevenir les víctimes d'un continuat i extens espoli (furtivisme).

S'ha de parlar en un primer moment dels anomenats "aficionats de cap de setmana", grups de persones que treballaven en la recerca de material arqueològic sense cap autorització però se'ls coneixia i es consentia. Les polítiques culturals no dedicaven prou atenció al patrimoni cultural en aquells anys, gairebé tot el segle passat fins a l'aparició del marc legislatiu ja presentat. Aquestes persones anaven als jaciments coneguts i feien forats per extreure les peces simplement per guardar

(col·leccionar) i fins i tot vendre'n algunes. No obstant no era el seu medi de treball. No es guanyaven la vida amb aquests actes.

A partir dels anys vuitanta i amb l'aplicació de la nova legislació que ho regula, s'estableix que el director d'una excavació arqueològica acrediti els seus coneixements sobre la matèria. Això va representar en molts casos la desaparició dels "aficionats" encara que uns quants no ho acceptaren i van seguir intervenint en el territori.

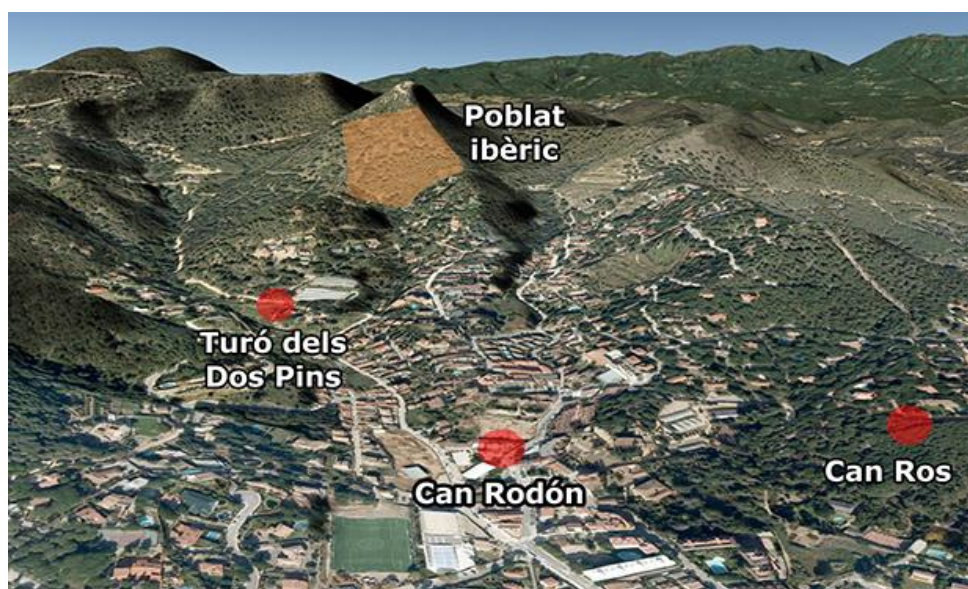

Fig. 10: Poblat ibèric a la Laietana - Vall de Cabrera (Comarca del Maresme) (<http://www.cabrerademarpatrimoni.cat>)

Un dels jaciments més emblemàtics i que ha patit gran nombre d'espoliacions al llarg dels anys, és el de la muntanya de Burriac (392 m), a la vall de Cabrera de Mar, zona central de la comarca del Maresme (Fig.10, 11 i 14). Als anys cinquanta del passat segle (1957-1959) hi havia persones que hi excavaven sense formar part de cap entitat o institució ni tenir autorització; excaven tres àmbits en el poblat ibèric. Marià Ribas⁴⁰, arqueòleg i historiador, decideix el 1959 constituir un grup de col·laboradors i així comença una sèrie d'intervencions fins a l'any 1969. El 1970 aquestes persones creen la Secció d'Arqueologia del Museu de Mataró.

⁴⁰ Alay, 2015: 422.

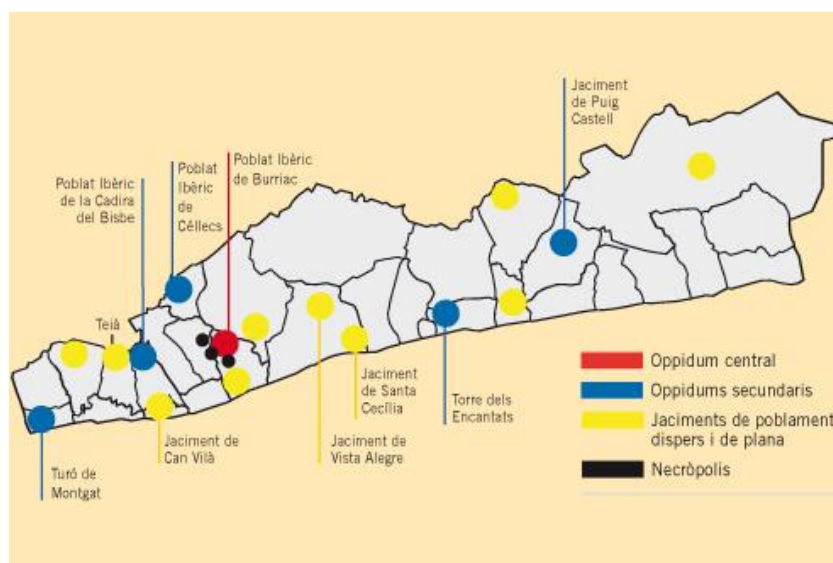

Fig. 11: Jaciments arqueològics de la comarca del Maresme (<http://www.totmataro.cat/>)

Sorgeix aquesta figura ja esmentada de l' "aficionat" com una recerca de dissabte i diumenge que enllaça amb la tradició de l'excursionisme científic. Nombroses persones a Catalunya hi van participar en aquests anys sense tenir una preparació o titulació específica. Podríem parlar d'investigadors de cap de setmana que surten a la recerca de qualsevol troballa arqueològica. Així és com s'inicià la recerca, ja que no existia cap mena de dotació econòmica.

Les primeres excavacions arqueològiques a l'*oppidum* de Burriac (Fig. 13) es produeixen entre els anys 1953 i 1954 sota la direcció de Jaume Lladó. Un grup de persones sense autorització ni vinculació institucional van excavar el jaciment entre els anys 1957 i 1959. L'any 1972 s'intervingué per documentar les destrosses ocasionades en la zona central del jaciment per l'instal·lació d'unes torres elèctriques⁴¹. L'any 1974 es descobreix el jaciment d'època romana de Can Modolell arran d'unes actuacions furtives (Fig.15). Posteriorment, l'any 1979 altres actuacions clandestines posen al descobert un nou jaciment ibèric situat al turó dels Dos Pins (Fig.12). Als anys seixanta l'activitat furtiva al municipi de Cabrera de Mar es fa palesa però encara es farà més intensa durant els anys vuitanta. Aquesta important activitat clandestina va provocar el descobriment d'alguns jaciments i com a

⁴¹ Zamora, 2003: 27.

conseqüència actuacions per part de les administracions, sobretot l'autonòmica per documentar els danys causats.

Fig. 12: Furtius a la necròpolis ibèrica del turó de Dos Pins de Cabrera, el 1986
(<http://www.elpuntavui.cat/>)

El Museu de Mataró va realitzar tres actuacions arqueològiques a Burriac originades per l'activitat furtiva durant aquests anys vuitanta. L'any 1983 s'inicia l'expedient per declarar el jaciment de Burriac Bé Cultural d'Interès Nacional (Fig. 13).

Fig. 13: El castell de Burriac (Cabrera de Mar - Maresme)
(<http://www.cabrerademarpatrimoni.cat>)

Les nombroses actuacions d'espoli a Burriac van produir que l'espai físic quedés afectat i els valors culturals lesionats.

Una altra excavació que es va iniciar arran de l'activitat furtiva fou al jaciment del Turó dels Dos Pins l'any 1986 (Fig. 11). La forma d'operar d'aquests furtius consistia a recórrer la comarca del Maresme proveïts amb detectors de metalls. El grup comptava amb una certa organització: dues persones practicaven l'excavació furtiva al jaciment arqueològic i un' altra, un col·leccionista, adquiria les peces extretes. Aquests *arqueofurtius* eren conegudes de la policia i dels habitants de la comarca. En la premsa apareix molta informació sobre activitats d'*arqueofurtius* que ens proporciona un gran coneixement de què succeïa en els diferents jaciments arqueològics d'aquesta comarca i a la resta del territori català i de la península ibèrica. La premsa ha estat el mitjà que ha permès la difusió de les activitats furtives. La revista *Interviú* del 2 de setembre de 1987 publicà un dels primers reportatges sobre aquestes activitats delictives "*Piratas del arte*" juntament amb fotografies i donant a conèixer el nom dels delinqüents ⁴², concretament de dos furtius que vans ser enxampats in fraganti en plena activitat a la necròpoli ibèrica de Dos Pins de Cabrera de Mar el maig de 1986. La sanció administrativa (procediment administratiu) que els hi va imposar la Conselleria de Cultura de la Generalitat va ser la més elevada fins al moment: 500.000 pessetes (3.005,06 euros) per reincidència en un d'ells. Es va interposar un recurs de reposició que va confirmar el contingut de la resolució⁴³. Els mitjans també es fan ressò de les operacions policials juntament amb les detencions dels furtius i altres integrants de les operacions delictives. Aquest cas va tenir molta repercussió mediàtica donant a conèixer la problemàtica de l'espoli arqueològic i el furtivisme.

⁴² Veure annex nº 1 Recull de premsa de l'any 1987 sobre diferents espolis dels jaciments arqueològics en el territori del Maresme.

⁴³ Alay, 2017: "*L'espoli arqueològic a Catalunya: Sistematització de la tipologia conductual dels furtius*" pàg. 423. Sentència sobre el jaciment de dos pins de 1989 de 6 de juliol.

Fig. 14: *Atrium* amb *Impluvium*. Villa romana de Torre Llauder (Mataró - Maresme)
(<http://culturamataro.cat/ca/museu-i-exposicions/museu-de-mataro/torre-llauder>)

En els anys noranta trobem un' altra problemàtica que s'inicia: és l'augment de l'activitat urbanística juntament amb la desprotecció del patrimoni arqueològic que va produir la destrucció de diversos jaciments arqueològics⁴⁴. No obstant això, aquesta pràctica destructiva de restes arqueològiques com a conseqüència d'una activitat constructiva, la trobem ja palesa en anys anteriors com per exemple la destrucció de les sepultures romanes del carrer Barcelona de Mataró que es produeixen arran de les obres que s'hi realitzen l'any 1971; també la destrucció total de la necròpolis tardo-romana de Premià de Mar que es trobava a uns 150 metres de la riba del mar, per unes obres l'any 1976 ⁴⁵, concretament es parla d'unes 70 sepultures.

En l'arxiu de la Secció Arqueologia del Museu de Mataró (SAMM), s'ha trobat molta informació sobre les activitats furtives i d'espoli realitzades a la comarca de Maresme entre els anys 70 i 80 del passat segle. En els annexos que assenyalen i adjuntem, es descriu en les memòries d'activitats i d'excavació d'aquells anys el que es trobaven els arqueòlegs quan arribaven al jaciment per procedir a l' intervenció

⁴⁴ Zamora, 2003: 27.

⁴⁵ Veure annex nº 2 Destrucció de la necròpolis tardo-romana de Premià de Mar: L'agrupació Científica i Cultural de Premià de Mar ha pogut referenciar aquesta destrucció que ha afectat 70 sepultures. La necròpolis es trobava a mig metre de profunditat i a 150 m. de la riba del mar.

arqueològica, com per exemple enxampar in fraganti els furtius mentre encara hi excavaven.

Fig. 15: Jaciment arqueològic de Can Modolell (Cabrera de Mar- Maresme) (<https://tribunadarqueologia.blog.gencat.cat>)

També tenim constància que durant la campanya d'excavació de l'any 1983 a Can Modolell, Cabrera de Mar, es va procedir a determinar i documentar els diferents nivells com a conseqüència d'unes pluges importants que van deixar al descobert unes restes humanes. Arran d'això es va realitzar una intervenció d'urgència, però una actuació furtiva quan encara no estava del tot excavat, va produir la seva destrucció⁴⁶.

En les diverses reunions del SAMM durant els anys setanta i sobretot vuitanta del segle passat, es feia recull de tots aquests delictes sobre el patrimoni arqueològic tan abundant que es cometien en el territori. També es proposaven actuacions diverses per poder evitar aquest espoli arqueològic a la comarca⁴⁷. Com podem apreciar, aquestes activitats incloïen tot tipus de gent amb un perfil generalitzat, entenent que la majoria de les vegades eren veïns de la zona. Altres temes que es debatien en les reunions del SAMM era sobre la vigilància que calia mantenir en el moment de noves edificacions que suposaven remoció de terres i possiblement

⁴⁶ Veure annex nº 3 Can Modolell.

⁴⁷ Reunió de la junta del SAMM de 22.08.1979: "S'acorda fer una escampada de claus al Poblat Ibèric de Burriac per evitar que la gent vagi a buscar monedes amb detectors de metalls....".

aparició de restes arqueològiques⁴⁸. Tanmateix s'establia la vigilància i protecció dels jaciments arqueològics de la comarca mitjançant denúncies interposades als cossos de seguretat amb un recull d'informació de cada jaciment⁴⁹.

La conseqüència del gran nombre d'espoliacions del patrimoni arqueològic va provocar com ja hem dit en un capítol anterior, la creació d'unitats especialitzades sobre aquesta tipologia delictiva en els cossos de seguretat a partir dels anys vuitanta, sobretot pel desplegament progressiu dels Mossos d'Esquadra en el territori català. Aquest fet va posar fre al constant i cada cop en augment espoliació del territori. Tot just es començava a legislar aquesta tipologia delictiva. És en aquests anys 80 quan apareixerà la legislació que tipificarà aquests delictes i és a partir d'aquí quan es començaran a produir les primeres denúncies encara que sense grans conseqüències per als furtius.

L'activitat furtiva a la zona del castell de Burriac no va deixar de produir-se malgrat la nova legislació. Des de 1999 es detecta una activitat furtiva en el jaciment que va continuar sense aplicar-se cap mesura malgrat donar l'avís a les autoritats pertinents juntament amb l'elaboració continuada de diversos informes. Aquests informes descrivien prou bé el *modus operandi* del furtiu i el seu perfil. Finalment el 31 d'agost de 2002 es trobà el furtiu en plena acció i es va poder comprovar els danys causats al jaciment. El SEPRONA detingué la persona el 23 de setembre del mateix any. Després de declarar davant el jutge va ser posat en llibertat. En diferents informes es va detallar els danys causats als béns culturals i es van considerar els valors materials històric -científics i cultural -patrimonials, conclouent que es tractava d'una afectació molt greu. Es van poder proposar unes valoracions ben fonamentades i detallades amb un import total de 13.320 euros⁵⁰. El valor econòmic

⁴⁸ Reunió de la junta del SAMM de 17.08.1979: "A continuació tractem de l'extrema vigilància que cal mantenir sobre el solar en edificació de la Caixa d'Estalvis, ja que encara que tenim el permís per accedir-hi, les màquines poden passar-nos al davant,..... Remarquem que l'obra s'ha mantingut aturada durant les vacances i que la Secció hagués pogut aprofitar aquest temps per a realitzar una excavació d'urgència, lo qual no s'ha fet."

⁴⁹ Acta de la reunió del Consell de Museus del Maresme de 21.04.1983: "S'inicia la reunió amb un únic punt a l'ordre del dia: vigilància i protecció dels jaciments arqueològics de la comarca del Maresme. Els Srs..... informe dels darrers estralls esdevinguts als diferents jaciments del Maresme: Burriac, on s'hi han produït els mes greus, Cadira del Bisbe (Premià de Dalt) i Puig castellar (Sant Cebrià de Vallalta); així mateix es donen informacions sobre els presumptes autors..... Recomana que es denunciï els furtius..... La Guàrdia Civil assumirà la protecció dels mateixos com un objectiu més de les seves tasques de defensa.....El Sr.... informa de l'existència de dues denúncies en tràmit referents a Burriac.....".

⁵⁰ Alay, 2015: 461.

dels materials comissats en el moment que va ser sorprès per la policia, els 17 fragments de ceràmica, es van quantificar en 23 euros.

Prèviament al judici, es va arribar a un acord per part de l'advocat de la defensa i el fiscal. La sentència és de 20 de setembre de 2007 i va ser condemnat per una falta de furt a la pena d'un mes de multa amb una quota diària de sis euros; també va ser condemnat a una falta de danys a 10 dies de multa amb una quota diària de 6 euros, i al pagament de les costes processals tal com reculla la resolució del procediment penal Judici de faltes 492/2007, Jutjat nº 1 de Mataró, sentència 293/2007: Furtiu Burriac. Falta de Furt (1 mes a quota diària de 6 euros i falta de danys (10 dies a quota diària de 6 euros)⁵¹. No es va poder provar que l'acusat fos responsable de tota l'activitat furtiva comesa al jaciment des de l'any 1999, atribuint-li només els fets d'agost del 2002: *El día 31 de agosto del 2002, (el acusado) acudió al yacimiento arqueológico situado en la montaña del Castillo de Burriac, poblado ibérico catalogado como bien cultural de interés nacional, y tras remover la tierra del yacimiento causando daños sin determinar, cogió varios trozos de cerámica cuyo valor es de 23 euros. Los hechos declarados probados son constitutivos de sendas faltas de hurto y de daños, previstas en los artículos 623.1 y 625.5 del Código Penal, por cuanto el acusado con ánimo de lucro, se apoderó de cosas ajenas, concretamente de trozos de cerámica localizados en el yacimiento arqueológico de Cabrera de Mar, con intención de incorporarlos a su patrimonio, ascendiendo el valor de lo sustraído a 23 euros. La sentència fa referència a furt i danys (art. 623.1 i 625) i el valor no excedeix de 400 euros, mentre que no anomena l'article 323 pel fet que les actuacions es produeixen en un jaciment arqueològic. No s'ha d'oblidar que les parts van pactar abans del judici i se'l va condemnar només per les espoliacions comeses el 31 d'agost del 2002.*

Un cop recollides totes les dades obtenim un perfil de furtius en aquest territori del Maresme que serien del tipus de buscadors (homes) especialitzats dintre la categoria de col·leccionistes recol·lectors juntament amb els traficants com activitat paral·lela.

⁵¹ Alay, 2015: 462.

A continuació presentem un recull de fotografies fetes després del pas dels furtius pel jaciment arqueològic de Burriac, concretament pertanyen al sector central del poblat ibèric l'any 1981. Es pot comprovar l'estat en què ha quedat el jaciment i on es fa palesa la seva destrucció (Figs. 16,17,18 i 19).

Fig.16: Encara es van trobar les eines utilitzades pels furtius (Arxiu fotogràfic del Centre de Patrimoni Arqueològic i Natural de l'Ajuntament de Mataró)

Fig.17: Destrucció del jaciment (Arxiu fotogràfic del Centre de Patrimoni Arqueològic i Natural de l'Ajuntament de Mataró)

Dues fotografies on podem comprovar un cert coneixement per part dels *arqueofurtius* de les tècniques d'excavació arqueològica. En la primera es veu el forat ben delimitat i en la segona uns talls en secció també ben traçats i delimitats.

Fig. 18: Aquí es veu el forat, en aquest cas ben delimitat amb uns certs coneixements d'excavació arqueològica (Arxiu fotogràfic del Centre de Patrimoni Arqueològic i Natural de l'Ajuntament de Mataró)

Fig. 19: Talls ben definits (Arxiu fotogràfic del Centre de Patrimoni Arqueològic i Natural de l'Ajuntament de Mataró)

4.2 Coll de Nargó

El conjunt paleontològic de Coll de Nargó (Alt Urgell, LLEIDA) és un referent paleontològic a escala mundial i presenta un alt valor científic per la qualitat i abundància de troballes úniques i significatives (Fig. 20). Aquest territori reuneix la quantitat més gran de postes d'ous de dinosaures a Europa així com altres restes òssies de dinosaures i altres faunes, i restes vegetals. Els jaciments s'anomenen amb els topònims de Pinyes, Santa Eulàlia, Sallent i Cal Salider.

Fig. 20: Vista del jaciment de Pinyes. Mirador del Cretaci Coll de Nargó (Alt Urgell) (Fotografia A. Vidal SAP)

Fig. 21: El fòssil abans de ser robat al 2013 (<http://www.elperiodico.cat>)

Tot va començar l'any 1997 amb una alerta d'espoli d'unes restes paleontològiques per part d'un grup de paleontòlegs catalans i alemanys que les volien traslladar fins a Alemanya de forma il·lícita. Les investigacions van permetre recuperar altres restes ja exportades il·lícitament.⁵²

En el jaciment de Pinyes, el maig del 2013 els paleontòlegs varen consolidar les restes d'una cria d'un petit vertebrat de 65 milions d'anys, preparades per extreure-les, però algú es va avançar i van desaparèixer. La persona sabia el que es feia i per tant tenia la informació necessària per actuar en el moment més oportú. Era algú molt proper. Els fets van ser denunciats als Mossos d'Esquadra, que van desplaçar una unitat de la policia científica i van obrir una investigació per poder recuperar la peça. Es desconeix el mòbil del robatori i no es va descartar cap hipòtesi. Hi havia antecedents sobre l'espoli de fòssils a la zona, tot i que la legislació vigent prohibeix l'extracció sense autorització. Es va tractar d'una actuació de gran abast per l'importància de les restes sostretes. L'investigació va portar al banc dels

⁵² Campillo, J. (2006) "L'espoli del patrimoni arqueològic i històric -artístic: l'alt Pirineu català al segle XX".

acusats un veí de la zona acusat de ser el responsable del robatori d'un fòssil de 65 milions d'anys i va permetre recuperar la peça. L'acusat va manifestar que no havia robat el fòssil amb ànim de lucre. Volia denunciar presumptes irregularitats comeses pels investigadors en les investigacions del jaciment paleontològic. La vista oral al Jutjat numero 2 de Lleida, es va tancar amb una multa de 90 euros per l'autor del furt. La fiscalia va modificar l'escrit d'acusació d'un delicte de furt a una falta de coaccions sol·licitant una multa de 15 dies a raó de 6 euros diaris⁵³. L'acusat ho va acceptar i la jutgessa va dictar sentència en aquests termes. El judici ja no va continuar i no han hagut de declarar els testimonis, entre ells funcionaris de la Generalitat i paleontòlegs. Tampoc es va fixar cap quantitat en concepte de responsabilitat civil per a l'acusat, ja que els Serveis d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat no van dictaminar el valor dels danys. Com a conseqüència d'aquest greu error per part de l'administració, el jutge es va acollir a una llei que determina el valor econòmic del bé. Per tant no va poder dictaminar un import per danys causats, ja que el Servei d'Arqueologia de Catalunya no va quantificar els danys. No s'ha d'incloure mai el terme "incalculable" perquè obre la porta a la no taxació del bé danyat i en conseqüència a no poder establir un import dels danys o de la responsabilitat. Sempre cal fixar un import per poder avaluar la destrucció del jaciment (quin valor té un jaciment arqueològic?). El fòssil va ser retornat anònimament al mateix lloc. La peça es va dipositar al mirador del cretaci.

Fig. 22: Ous extrets a Coll de Nargó
(<https://tribunadarqueologia.blog.gencat.cat>)

El 2015 en el jaciment del Museu Mirador del Cretaci de Coll de Nargó es van produir greus destrosses d'ous de dinosaure (Fig. 21 i 22). L'acció vandàlica comesa

⁵³ Campillo; Romero, 2016: 116-117.

va trencar totes les restes d'ous trobats que s'exhibien en el Mirador i les va escampar pels terrenys dels voltants. L'encarregat del jaciment va comunicar que els danys al jaciment eren irreparables i irrecuperables. A més de destruir el conjunt paleontològic també va quedar inutilitzat l'espai museogràfic construït per l'observació i difusió d'aquestes restes. La recuperació de la inversió monetària que s'havia dut a terme en el territori va quedar frenada com a conseqüència d'aquest espoli (Fig. 23).

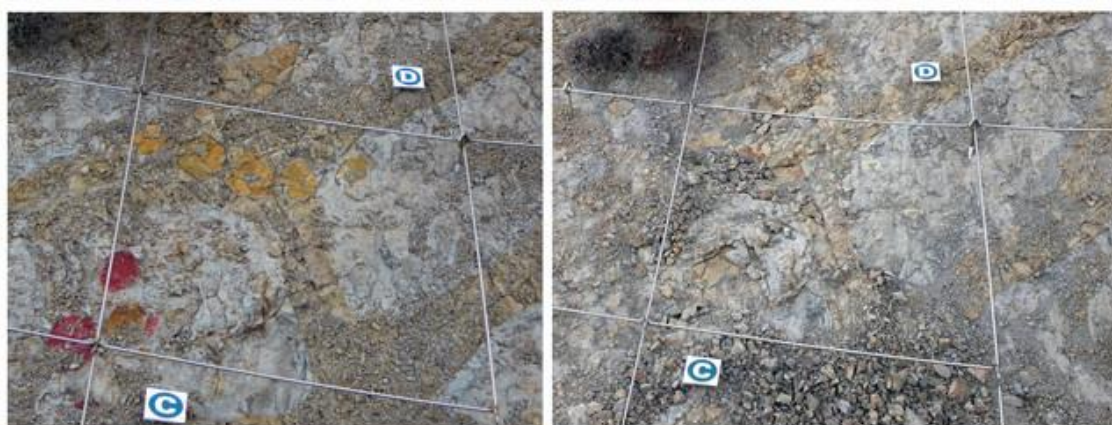

Fig. 23: El jaciment museu d'ous de dinosaure de Coll de Nargó abans i després del espoli (2015) (<http://cat.elpais.com/cat/>)

4.3 Operació Tambora

Aquest nom prové de les investigacions centrades en el *cortijo de Isla Redonda la Mayor* (conegut amb el nom de Tambora) i la hisenda de San Francisco (*La Vieja*), les dues propietats de Ricardo Marsal Monzón, enginyer de camins (conegut entre els furtius com *El Boina*). Aquesta operació es va iniciar l'any 2001 per part de la Guàrdia Civil arran d'unes activitats irregulars d'una persona que col·leccionava peces arqueològiques a Écija (Sevilla). Amb l'escorcoll de les finques l'any 2002 es van trobar milers de peces, un taller de restauració i un estudi fotogràfic per la catalogació de les peces. En Marsal era un col·leccionista que havia anat adquirint monedes i objectes metàl·lics, segurament amb l' utilització del detector de metalls entre els anys vuitanta i noranta del segle passat. Es tractava d'una persona organitzada que en el seu taller classificava i estudiava les peces mitjançant unes fitxes que les identificava i que posteriorment van facilitar conèixer l'afectació dels jaciments.

El juliol del 2002 l'operació es va donar per tancada amb 102 persones investigades i la recuperació aproximadament d'unes 200.000 peces. Els jaciments afectats eren més de 500 i pertanyen a Andalusia, Castilla-La Mancha, Extremadura, Aragó i Murcia. La col·lecció s'exposava en vitrines i quasi totes les peces estaven identificades mitjançant una fitxa on hi deia la data d'adquisició i lloc de procedència juntament amb un plànol. Això va ajudar la seva localització. També era objecte de consulta per articles i tesis doctorals que havien referit el seu contingut. Tota la col·lecció, tant la de les finques de Sevilla com la del seu domicili de Madrid, va ser traslladada a la *Isla de la Cartuja* a Sevilla, seu del *Instituto del Patrimonio Histórico de Andalucía* (IPHA).

En el moment d'inventariar tot el material (108.670 peces) es va conèixer que les primeres adquisicions dataven dels anys setanta i les últimes de l'any 1999. La província més afectada era Sevilla seguida de Córdoba i Jaen. La col·lecció estava composta per material numismàtic, ceràmic, elements arquitectònics, escultòrics, epigràfics i esteles entre d'altres. Les cronologies anaven des de la prehistòria fins a l'època contemporània passant per la protohistòria, època romana, tardo-romà, medieval i modern.

Fig. 24: Conjunt de peces inventariades que formen part del FARMM (<http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/Marsalfinal.pdf>)

L'enginyer Marsal va establir negociacions amb la *Junta de Andalucía* per cedir-li la col·lecció (Fig. 24). Però es van tancar l'any 1998 perquè la Junta no volia fer-se càrrec de material espoliat de procedència il·lícita. El col·leccionista/espoliador es va adreçar al Museu Arqueològic Nacional a Madrid. Probablement per evitar que la col·lecció marxés d'Andalusia, l'any 2005 la *Junta* la va legalitzar acceptant la donació de l'enginyer juntament amb els documents relacionats, esdevenint el *Fondo Arqueológico Ricardo Marsal Monzón (FARMM)*⁵⁴. A més la *Junta* va fer un comunicat agraint la cessió *por su contribución al enriquecimiento del Patrimonio Histórico andaluz*⁵⁵.

És un cas difícil d'analitzar. S'ha prioritzat la col·lecció a canvi de no sancionar als espoliadors (l'enginyer juntament amb la resta de furtius) coneguts per la majoria dels cossos de seguretat. A més se li agraeix el fet d'operar de manera furtiva. N'era conscient? Durant els mesos de vigilància de les finques d'en Marsal per part del SEPRONA de la Guàrdia Civil, es van poder identificar fins a 142 furtius i molts d'aquests van protagonitzar molts operatius posteriors. També cal assenyalar que les peces que formen la col·lecció estan descontextualitzades i desconeixem, però imaginem, les probables destruccions ocasionades als jaciments fruit de les activitats furtives (col·lecció a canvi d'impunitat) incentivant la co del arqueofurtivisme en lloc de la seva eradicació.

4.4 La cueva de Chaves

És un clar exemple d'espoli arqueològic que ha acabat amb una sentència i una condemna a l'espoliador⁵⁶. La cova es troba al *Parque Natural de la Sierra y los Cañones de Guara (Huesca)*. L'empresa FIMBAS, S.A. comprà la finca de caça de Bastaras en el municipi de Casbas de Huesca l'any 1974 on s'emplaça la cova. Era un dels jaciments neolítics més importants de la península ibèrica (Figs. 25 i 26).

⁵⁴ <http://www.juntadeandalucia.es/cultura/web/html/sites/consejeria/areas/bbcc/Galerias/Adjuntos/M>

⁵⁵ Alay, 2015: 155.

⁵⁶ *Chaves la memoria expoliada* (documental 2009): <https://www.youtube.com/watch?v=JdjHjVdnXZE>

Fig. 25: La Cueva de Chaves (Fotografia: Heraldo de Aragón)

Després de set anys d'instrucció finalment el propietari de l'empresa propietària dels terrenys, Victorino Alonso, empresari lleonès del carbó, s'ha assegut aquest dimecres 21 de setembre de 2016, a la banqueta del Jutjat penal número 1 d'Osca com a presumpte autor d'un delictes contra el patrimoni històric per la destrucció el 2007 del jaciment de la cova de Chaves, considerada una joia del neolític (Fig. 27). El fiscal li demana dos anys i vuit mesos de presó i una indemnització de 50,9 milions d'euros. Els advocats de l'acusació particular, exercida per Ecologistes en Acció i APUDEPA (Acció Pública per a la Defensa del Patrimoni Aragonès), eleven la petició a tres anys.

Fig. 26: Entrada a la cova de Chaves (Fotografia: Heraldo de Aragón)

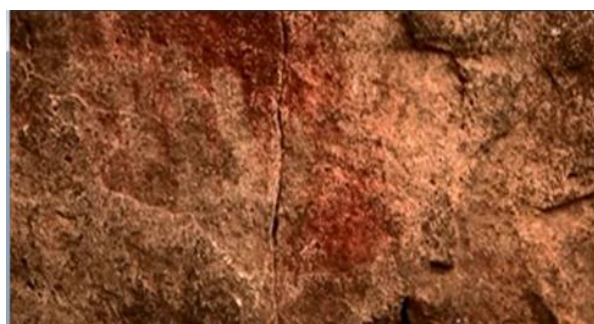

Fig. 27: Restes pictòriques trobades al interior (<http://www.radiohuesca.com>)

L'acusat i diversos testimonis van mantenir la versió que la pala excavadora va entrar al jaciment per a "fer-li un favor" a l'arqueòleg i exdirector del Museu d'Osca, Vicente Baldellou, ja mort, tot i que ell va ser l'impulsor de les excavacions

durant 20 anys i qui va denunciar la destrucció el 2009 en comprovar, quan va arribar un estiu per reprendre els treballs, com s'havien tret entre 6.000 i 8.000 metres cúbics de terra. Aquest fet va ser una pèrdua irreparable en destruir la informació de l'assentament. En el seu lloc es va instal·lar abeuradors i menjadores per a cabres, daines i isards del vedat. Segons l'acusat ell mai va donar l'ordre per fer obres a la cova. Ha declarat que ni sabia que existia. Va responsabilitzar a l'arqueòleg mort Vicente Baldellou, i al palista, per excedir-se en la seva feina. No obstant això Baldellou va denunciar els fets el 2009 i va morir el 2014, negant que hagués demanat com a favor que li traguessin unes lloses del jaciment. A més, l'empresari lleonès acusa la *Diputación General de Aragón* (DGA) de "deixadesa i negligència", perquè mai va posar un cartell advertint de la presència del jaciment (Fig. 29), ubicat en l'àmbit de protecció d'un Bé d'Interès Cultural (BIC). Segons els guàrdies civils que van declarar en el judici, l'empresa Fimbas era conscient de tenir un Bé d'Interès Cultural en la seva propietat i mai va demanar autorització per a les obres. Les irregularitats no afecten només al patrimoni cultural, s'estenen a altres obres com obertura de pistes, construcció de basses, etc. Totes elles sense permís. Entre 2003 i 2007, el Govern d'Aragó li va obrir quatre expedients sancionadors per afeccions al medi ambient, i el 2009 ja havien augmentat a sis. *Ecologistes en Acció* va arribar a presentar 30 denúncies en dos anys.

Fig. 28: Interior de la cova, abans i després dels treballs (Fotografia: Museo Aqueológico Provincial de Huesca)

Els advocats de l'empresari van sol·licitar el sobreseïment de la causa per la prescripció del delictes, basant-se que els fets van passar a l'octubre del 2007. No obstant això, les acusacions mantenen que es van començar a practicar diligències judicials el 2009.

Juan Luis Arsuaga, Codirector d'Atapuerca, va testificar com a pèrit en el judici celebrat a Osca i va declarar que la destrucció de la cova de Chaves suposa la pèrdua d'una informació històrica fonamental per a l'estudi de l'evolució d'espècies amenaçades i també que hi havia registres interessants dels primers agricultors i ramaders. Era un jaciment de referència per la neolitització de la península Ibèrica que s'ha convertit en una menjadora per als animals de caça (Fig. 28).

Fig. 29: Entrada, una àmplia pista i una tanca porten actualment a la cova (Fotografia: Heraldo de Aragón)

Finalment el jutge, titular del Jutjat penal número 1 d'Osca, va condemnar a Victorino Alonso a dos anys i mig de presó i al pagament d'una indemnització de 25,5 milions d'euros per la destrucció de la cova de Chaves. El jutge considera provat que l'octubre del 2007, "sense prèvia comunicació ni autorització de la Direcció General de Patrimoni i sense posar-ho en coneixement del director de les excavacions ni de cap altre arqueòleg, Alonso va ordenar buidar l'interior de la cova de lloses i sediments per tal d'anivellar el sòl i col·locar menjadores i abeuradors per a la cria de cabres"⁵⁷. Ha considerat que l'empresari lleonès és "penalment" responsable d'un delicte contra el patrimoni històric per ordenar les obres que van arrasar pràcticament tots els nivells arqueològics d'aquesta gruta, on fins a 2007 es van realitzar excavacions. La sentència considera que Alonso no només coneixia l'existència del jaciment dins de la cova de Chaves sinó *también de su valor*

⁵⁷ <http://www.heraldo.es/noticias/aragon/2016/11/11>

arqueológico y por tanto también de su protección, pel que li imposa la pena de presó. El jutge també reconeix la deixadesa del Govern d'Aragó pel que fa a la protecció del jaciment arqueològic fet que va portar a l'empresari a dur a terme les obres que el van destruir i arran d'això redueix la quantia al 50% a l'hora de fixar l'indemnització. Per la seva banda, els advocats d'Alonso presentaran un recurs d'apel·lació que entenen pot prosperar a la vista de la concurrència de culpes de l'Administració d'Aragó que determina, categòricament, la mateixa sentència⁵⁸. Amb aquesta sentència, independentment de la condemna, per fi s'ha reconegut el valor arqueològic d'un bé i s'ha començat a quantificar amb un altre criteri. A més tampoc serà tan gratuït destruir un jaciment, i fets com aquest no quedaran impunes de cara a la societat malgrat l'introducció de nova normativa legal que tipifica aquests delictes de patrimoni.

4.5 Operació Petrus

El maig del 2008 els Mossos d'Esquadra van tindre coneixement de la venda de material arqueològic i numismàtic a través de la xarxa especialment per eBay, probablement de procedència il·lícita. La Unitat Central de Robatoris i Patrimoni Històric va procedir a investigar i detenir el propietari de la botiga virtual juntament amb les persones que presumptament treballaven amb ell. Utilitzaven detectors de metalls en zones on hi havia antigament esglésies, castells i altres assentaments (Fig. 30). Els jaciments que es sabia on havien treballat eren de Cervera (Segarra, Lleida), Moià (Moianès, Barcelona), Belianes (Urgell, Lleida) i Verdú (Urgell, Lleida). Al gener del 2009 es detenen vuit persones. Els delictes del que se'ls acusava eren de contraban, furt agreujat i receptació. El material decomissat estava format per 15.000 peces arqueològiques i numismàtiques, la majoria monedes ibèriques, romanes, medievals i del segle XX. El material arqueològic tenia una extensa cronologia i era de mesura petita. Es creia que el material hauria sortit d'Espanya de manera il·legal perquè els seus clients eren de França, Itàlia, Alemanya, Estats Units, etc. Finalment el cas Petrus va ser arxivat, retornats els indicis i peces pel mateix de sempre: no vincular els indicis amb les remocions concretes i, en conseqüència, no poder demostrar que realment van ser els acusats qui van fer l'espoli.

⁵⁸ Europa Press (11-2016).

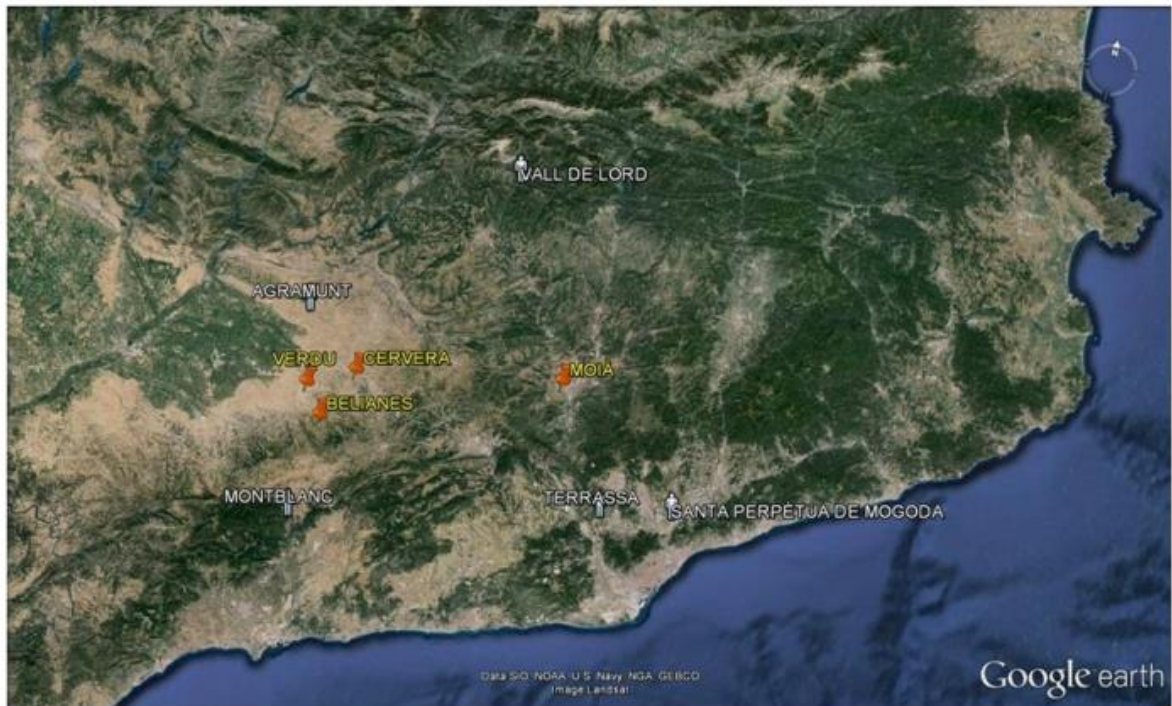

Fig.30 Operació Petrus Any 2009. Perfil geogràfic:Jaciments afectats (groc) i punts d'ancoratge dels implicats (Fotografia: Alay, 2015: 177)

I fins aquí el recull d'exemples de diferents períodes on es pot veure que el furtivisme arqueològic és una conducta que encara que es troba tipificada en el Codi penal vigent concretament en l'article 323, i malgrat els avanços legislatius, avui en dia encara continua sent una problemàtica no resolta. També hem fet recull de les diverses conclusions i resolucions de cada cas, constatant malauradament que la majoria d'elles acaben amb l'expedient arxivat o bé amb penes molt lleus tot i l'importància del delicte.

5. Conclusions i consideracions

El patrimoni cultural ens permet accedir al nostre passat. Mitjançant els documents i les restes materials conservats podem estudiar-los i accedir-hi. Ens hem de preocupar del que ens pertany i no permetre la seva pèrdua que sempre és irreparable i constitueix un empobriment de la nostra memòria i tanmateix de la societat en general. Hem vist que el furtivisme arqueològic constitueix una conducta delictiva tipificada en el Codi penal vigent, però això no és suficient tal com ja ha estat exposat.

Molts són els avenços realitzats en els últims anys però, no obstant continuen existint problemàtiques que dificulten l'actuació de la justícia contra la persecució d'aquests delictes sobre el patrimoni arqueològic. És evident una manca de formació específica sobre aquesta matèria que entorpeix l'apreciació del fet delictiu per part del tribunal. També ho és per exemple la contingència en explicar els danys irreversibles que pot provocar una excavació furtiva en una estratigrafia o bé com es poden valorar en seu judicial els béns culturals més enllà de la seva simple estimació econòmica. Tot això mostra el desconeixement d'aquesta tipologia delictiva que genera resolucions desconcertants. El ministeri fiscal té un paper decisiu en aquesta matèria, ja que està obligat legalment a procurar la satisfacció de l'interès social davant els tribunals. L'article primer del seu Estatut orgànic estableix que el ministeri fiscal té la missió de promoure l'acció de la justícia en defensa de la legalitat, dels drets dels ciutadans i de l'interès públic tutelat per la llei, d'ofici o bé a petició dels interessats, i de vetllar per la independència dels tribunals procurant davant d'ells la satisfacció de l'interès social⁵⁹. Per tant caldria un replantejament per tal que l'acció judicial doni resposta a aquesta situació. Actualment gran part de les Fiscalies de l'Estat ja compten amb una secció de delictes sobre la protecció del patrimoni, però això no és suficient. La formació és clau per poder afrontar aquest repte. És necessària una formació i especialització concreta per als fiscals destinats als serveis on el bé jurídic presenta un interès col·lectiu juntament amb la cooperació de pèrits experts en patrimoni arqueològic que assessorin els jutges per pal·liar la mancança formativa d'aquests. Caldria afegir el col·lectiu de l'advocacia que també

⁵⁹ Art. 1 Ley 50/1981, de 30 de diciembre, Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-837>

té grans mancances en relació amb aquesta jurisdicció. No hi han gairebé advocats especialitzats en matèria de protecció del patrimoni cultural. Es fa difícil per no dir que no existeix, trobar cursos formatius específics que tractin sobre la protecció dels béns patrimonials: hi ha un desconeixement general i molta feina per fer. A més la formació específica sobre aquest àmbit s'hauria d'estendre a altres parts que interactuen directament o indirectament en la protecció del patrimoni arqueològic com cossos de seguretat i les administracions en general. Al capdavant d'aquesta formació hi hauria d'haver les universitats. Cal iniciar l'educació des de les escoles conscienciant als joves i en primer lloc als seus educadors de què és imprescindible protegir aquests béns culturals perquè formen part del seu llegat i els pertanyen; donar a conèixer i fer seu el patrimoni cultural, amb un acostament i visibilitat a la ciutadania. L' Universitat, concretament la facultat de Dret, tampoc ajuda massa en matèria de formació en aquest tema. No hi ha una matèria ni especialitat: no es toca aquest tipus de delictes. L'estudi que es fa està englobat en altres matèries (dispersió) seguint l'estil del Codi penal. Cal invertir en polítiques educatives, preventives i no només en les repressives. Tot plegat porta a un desconeixement del tema fins a arribar a l'advocacia que tampoc ho millora. L'Administració és poc receptiva en relació a aquests delictes o temes; no hi ha suficient consciència; es tracta com un assumpte de menor rellevància. Tampoc disposen de mitjans i falten diners i personal.

Molts espolis no arriben a ser coneguts ni per la policia ni pel Ministeri fiscal ni per la premsa. Són delictes que s'han comès però dels quals no es tenen constància i com a conseqüència comporta l' impunitat dels autors. Moltes de les víctimes opten pel silenci i no ho denuncien. Els mitjans de comunicació són els que ens informen dels fets succeïts. Són l' instrument pel qual la informació ens arriba i la societat se n'assabenta. És cert que la premsa és el mitjà que més ressò es fa dels crims/atemptats contra el patrimoni cultural i arqueològic. Els casos que s'han presentat anteriorment han estat fonamentalment recollits de notícies presentades per la premsa sobre delictes de patrimoni. La premsa no solament és el mitjà d' informació i conscienciació social sinó que també pot exercir una pressió sobre els agents responsables de la protecció del patrimoni. Que fa que es converteixi amb notícia? Són diferents els factors que ho fan possible com per exemple la tipologia de l'acció delictiva, les circumstàncies i moment en què es dona, el lloc, el material

(peces) espoliat o les persones que hi han participat, interacció o no entre cossos policials i els redactors, etc. Els tribunals i el ministeri fiscal estan obligats a actuar d'ofici quan tinguin coneixement de fets delictius sigui quina sigui la font de la notícia com per exemple una denúncia anònima o una notícia de premsa, etc. A partir d'aquí s'iniciarà una fase d'instrucció duta a terme per la policia i que determinarà el delicte comès contra el patrimoni cultural, fet no exempt de dificultat juntament amb el ja esmentat problema de dispersió de la informació i de descoordinació entre els diferents cossos policials: Guàrdia Civil, Policia i Mossos d'Esquadra que operen a Catalunya i que s'intenta optimitzar.

Les innumerables reformes del Codi penal de 1995 no han estat suficients per resoldre el problema de la dispersió normativa que s'arrossega des del seu inici. El legislador no ha aprofitat per introduir les propostes presentades pels especialistes. Cal una concentració de totes les figures penals relatives al patrimoni cultural en un sol capítol del Codi penal, tipificades com a delictes, independentment de la quantia econòmica, que l'excavació no autoritzada d'unes restes arqueològiques o que la falsificació d'obres d'art també tinguessin la categoria de delictes. L'eliminació de la dispersió normativa reduiria considerablement el desemparament del nostre patrimoni cultural. Dins de la problemàtica, a més de la determinació de la quantia econòmica dels béns, també cal ressaltar la confusió existent en l' interpretació dels diferents conceptes que apareixen en els articles del Codi. La seva variabilitat interpretativa producte dels dictàmens dels diferents tribunals, només fa que establir un greu desconcert jurídic. Una cobertura insuficient fa que moltes conductes quedin impunes per no estar recollides en el seu articulat com per exemple l' inexistència en el Codi de cap menció en relació amb el patrimoni immaterial o intangible. És urgent realitzar la reunificació dels articles que tracten de patrimoni en un únic apartat per facilitar la seva aplicació i interpretació eliminant la dispersió.

Les solucions per resoldre els problemes han de provenir de totes les parts implicades en la salvaguarda del patrimoni cultural. Tots som responsables de cuidar el "nostre" patrimoni cultural i ens hi hem de sentir obligats. No és acceptable dir que "no va amb mi". El compromís ha de ser-hi per part de tots, tant autors directes i indirectes, institucions com particulars. Per això l'educació i prevenció és cabdal per no arribar massa tard quan el fet es converteix en delicte i s'inicia el procediment

penal o administratiu segons el cas. Si això últim es produeix, és que ja hem arribat tard. No obstant seria bo aplicar un protocol d'actuació per arqueòlegs: un seguit d'actuacions que cal dur a terme quan es té coneixement directe o indirecte d'una activitat furtiva en un jaciment arqueològic especificant el que cal fer en aquests supòsits que acabaran amb la pertinent denuncia als Cossos de Seguretat com més aviat possible per evitar mals majors, establint una estreta col·laboració entre arqueòlegs i cossos de seguretat.

En els casos presentats hem vist com els resultats han estat molt diferents. El marc legal aplicat ha estat el mateix per a tots, en canvi uns s'han resolt sense sentència condemnatòria (Tambora) mentre d'altres la pena ha estat irrisòria (Coll de Nargó). L'únic de moment que ha estat resolt amb sentència de pena de presó és el de la Cueva de Chaves però encara no és ferma i està pendent de l'apel·lació per part del demandat. Tots ells són situacions molt diverses amb un factor en comú que és la naturalesa del bé espoliat: el bé cultural. Tots els autors de les accions delictives són espoliadors actius del patrimoni històric. Tal com hem vist a la comarca del Maresme, col·lectius i persones particulars de forma altruista realitzaven accions que correspondrien a l'Administració. Eren els anomenats "aficionats" a l'arqueologia que tant van proliferar en el tercer quart del segle passat que enllaçaria amb la tradició de l'excursionisme científic a Catalunya però sense cap mena de titulació específica. La deixadesa i poca atenció del patrimoni històric per part de les administracions van fer proliferar tot un seguit de personatges "aficionats de cap de setmana" que van provocar gran part de la destrucció dels jaciments arqueològics, moltes vegades per desconeixement i en bona voluntat i sense ànim de lucre. La motivació general era el plaer de posseir el material creant col·leccions heterogènies. Mentre també apareixien els furtius, professionals de l'espoli, darrere una aparença d'aficionat, la seva finalitat era el lucre econòmic dels seus actes clandestins i delictius. La barrera era difícil d'esbrinar, ja que depenia de la intencionalitat de les actuacions. Podríem dir que una part es va "legalitzar" formant part de centres de recerca autoritzats mentre que d'altres van continuar actuant furtivament, uns com una segona feina per arribar a final de mes i d'altres com a grups furtius ben organitzats i especialitzats.

Hem d'involucrar el nombre més gran de persones i institucions en aquest camp per tant de poder perfeccionar i millorar el que ja s'ha obtingut. Moltes són les

vies per continuar treballant tant des del camp jurídic – i ja ho hem explicat -, com des del mateix camp de l'arqueologia. És cert que les darreres lleis sobre protecció del patrimoni han ajudat molt a la prevenció dels delictes però encara hi ha molt a fer. No obstant per les administracions competents aquestes activitats furtives són molt puntuals i quasi inexistentes per les poques denúncies que ho refermen. Tanmateix cal modificar aquesta visió de l'administració perquè la realitat és un'altra tal com pensen molts arqueòlegs afirmant que el furtivisme és una pràctica bastant estesa en l'actualitat i que no es correspon amb el poc ressò que té en la societat. Aprofundint en l'estudi i l'investigació dels delictes del patrimoni arqueològic podrem contribuir a l'eradicació de l'espoli dels jaciments arqueològics i minimitzar les seves conseqüències.

6. Bibliografia

ALAY I RODRIGUEZ, J.C., (2015) *L'espoli arqueològic a Catalunya: Sistematització de la tipologia conductual dels furtius*. Tesi Doctoral. Universitat de Barcelona Facultat de Geografia i Història. <http://hdl.handle.net/10803/396672>.

ALAY I RODRIGUEZ, J.C. (2015) Els arqueo-furtius catalans. *Felibrejada, Bulletin del Grup d' Història del casal, Epoca 5a, Año XXI, nº 96, 31-47. Mataró.*

ALAY I RODRIGUEZ, J.C. (2017) Los indicios forenses de las actividades furtivas en arqueología terrestre. *Gaceta Internacional o de Ciencias Forenses nº 22 Enero-Marzo.*

ALEGRE, JM (1994), *Evolución y régimen jurídico del Patrimonio Histórico*. Colección Análisis y Documentos, nº 5. Ed. Ministerio de Cultura. Vol.I. i Vol II, Madrid.

ÁLVAREZ SAAVEDRA, F.J. (2005) *Diccionario de Criminalística. Segunda edición*. Ed. Planeta. Barcelona.

ALVAREZ ALVAREZ, José Luis (1989), *Estudios sobre el Patrimonio Histórico Español*. Ed. Civitas, SA Madrid.

CAMPILLO QUINTANA, J. i ROMERO CARRASCAL, S. (2016) *Espoli: del museu al jutjat. Les infraccions penals contra el patrimoni historicoartístic a Catalunya (1983-2015)* Editor Rafael Dalmau. Barcelona.

CAMPILLO QUINTANA, J., (2007) *On és la calaixera? L'espoli del patrimoni historicoartístic alt pirinenc al segle XX*. Garcineu Edicions (Trepn).

CAMPILLO QUINTANA, J., (2006) *L'espoli del patrimoni arqueològic i històric-artístic: l'alt pirineu català al segle XX*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona Facultat de Geografia i Història. <http://hdl.handle.net/10803/2593>.

GARCIA CALDERON, JESUS M^a (2016), *La defensa penal del Patrimonio arqueològic*. Ed. Dykinson, S.L., Madrid.(<https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=56463>).

GARCIA CALDERON, JESUS M^a (1997), *La Protección Penal del Patrimonio Histórico en el Código Penal de 1995*. Estudios Jurídicos del Ministerio Fiscal, IV Madrid.

GARCIA I ROSELLO, J. i ZAMORA, D. (1993), La vall de Cabrera de Mar. Un model d'ocupació del territori a la *Laietania* ibèrica, a *Laietania* nº 8. *Actes d' El poblament ibèric a Catalunya, pàgs. 147-149.*

RENART GARCIA, Felipe (2002) *El delito de daños al patrimonio cultural español. Anàlisis del art.323 del Código Penal de 1995*. Estudios de Derecho Penal núm.36. Ed. Comares, Granada. (<https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=1926>).

RENARD GARCIA, Felipe (2001) *La protección penal del Patrimonio Histórico Español a través del art. 323 CP*. <http://hdl.handle.net/10045/3906>.

RODRIGUEZ TEMIÑO, Ignacio (2012), *Propuesta para la valoración de los daños en yacimientos arqueológicos*. Patrimonio Cultural y Derecho núm.16. Eds. Fundación AENA, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España i Hispania Nostra. Pàgs.275-293. Madrid.

RODRIGUEZ TEMIÑO, I. y MATAS ADEMUZ, F.J. (2013), *Arqueólogos contra piteros: Superar una incomprensión*, en *Arqueología Pública Española*, JAS Arqueología, Madrid.

RODRIGUEZ TEMIÑO, Ignacio (2012), *Indiana Jones sin futuro*. Ed. JAS Arqueología.. Madrid.<http://www.jasarqueologia.es/editorial/libros/indexianas.html>
<http://www.jasarqueologia.es/index.html>

ROMA VALDES, A. (2009), *La aplicación de los delitos sobre el patrimonio cultura*. Ed. Comares. Granada.

YÁÑEZ VEGA, Ana (2015). *Actividades ilícitas contra el patrimonio arqueológico: sistemas punitivos penal y administrativo*. Cuadernos de Prehistoria y Arqueología de la Universidad de Granada. Granada: Universidad de Granada. Departamento de Prehistoria y Arqueología, nº 25, p. 13.

ZAMORA MORENO, D. (2006-2007) *L'oppidum de Burriac. Centre del poder polític de la Laietania ibèrica*. *Laietania* Estudis d' arqueologia i d' historia nº 17. Museu de Mataró. Secció Arqueològica. Ed. Patronat Municipal de Cultura de Mataró.

Webgrafia:

Legislació:

<http://www.poderjudicial.es/search/indexAN.jsp>

https://www.boe.es/diario_boe/

<http://dogc.gencat.cat/ca/>

<http://www.icab.cat/>

<https://www.ub.edu/portal/web/dret>

<http://www.jasarqueologia.es/editorial/libros/indexianas.html>

<http://traffickingculture.org/>

<http://arteydelito.blogspot.com>

Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil:

<https://boe.es/buscar/pdf/1889/BOE-A-1889-4763-consolidado.pdf>

https://www.boe.es/legislacion/codigos/codigo.php?id=034_codigo_civil_y_legislacion_complementaria&modo=1

Constitución Española de 1978: <https://www.boe.es/boe/dias/1978/12/29/pdfs/A29313-29424.pdf>

Ley Orgánica 4/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía de Cataluña

<https://boe.es/boe/dias/1979/12/22/pdfs/A29363-29370.pdf>

Ley del Patrimonio Histórico Español, BOE (Boletín Oficial del Estado), Ley 16/1985 de 25 de junio

<https://www.boe.es/boe/dias/1985/06/29/pdfs/A20342-20352.pdf>

Ley Orgánica 8/1983, de 25 de junio, Reforma Urgente y Parcial del Código Penal

<https://www.boe.es/boe/dias/1983/06/27/pdfs/A17909-17919.pdf>

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal

<https://www.boe.es/boe/dias/1995/11/24/pdfs/A33987-34058.pdf>

https://boe.es/legislacion/codigos/codigo.php?id=038_Codigo_Penal_y_legislacion_complementaria&modo=1

Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)

http://anc.gencat.cat/web/.content/anc/documents/arxiu/llei_09_1993.pdf

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-10725

Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic

http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=276664&action=fitxa

Premsa:

<https://ilfattostorico.com/2010/07/08/scoperte-piu-di-52000-monete-romane/>

<http://video.corriere.it/tesoro-sequestrato-tombaroli-esposto-roma/dbfa5d18-a186-11e4-8f86-063e3fa7313b>

http://palermo.repubblica.it/cronaca/2015/02/23/news/scoperta_la_gang_dei_tombaroli_falsari_16_d_enunce_dei_carabinieri-108005100/

<http://www.diariojaen.es/jaen/juicio-a-cuatro-piteros-por-expolio-MB1892428>

http://www.ara.cat/societat/mossos-arresten-parella-francesa-saquejar-jaciment-empuries_0_1417658409.html

<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/societat/detingut-espoli-jaciment-arqueologic-alt-emporda-4913163>

<http://www.ideal.es/jaen/jaen/201604/06/piden-tres-anos-carcel-20160404223306.html>

http://elpais.com/diario/2009/11/08/andalucia/1257636124_850215.html

cadenaser.com/emisora/2015/12/28/radio_lleida/1451295623_825676.html

https://ca.wikipedia.org/wiki/Llista_de_jaciments_arqueol%C3%B2gics_de_Catalunya

<http://hemeroteca.lavanguardia.com>

http://cat.elpais.com/cat/2015/01/13/catalunya/1421154634_320339.html (Coll de Nargó)

Arqueologia:

<https://tribunadarqueologia.blog.gencat.cat/>

<http://www.cabrerademarpatrimoni.cat>

<http://culturamataro.cat/ca/museu-i-exposicions/museu-de-mataro/torre-l্লাuder>

http://calaix.gencat.cat/bitstream/handle/10687/91798/8_Torre_Llauder_Tribuna_2011-2012.pdf?sequence=1

http://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/patrimoni_arqueologic

<https://egipci.cultura.gencat.cat/>

<http://www.instamaps.cat/>

<http://www.juntadeandalucia.es/cultura/web/html/sites/consejeria/areas/bbcc/Galerias/Adjuntos/Marsalfinal.pdf> (Fondo Marsal)

<http://revistaseug.ugr.es/index.php/cpag/article/view/113>

www.seguritecna.es

http://www.termcat.cat/es/Diccionaris_En_Linia/

<http://fburriac.blogspot.com.es>

7. Glossari

- **Arqueofurtiu:** persona o persones que practiquen el arqueofurtivisme.
- **Arqueofustivisme:** Intervenció o conjunt d'intervencions furtives portades a terme per un o més furtius durant un determinat període de temps, en un o en diferents jaciments arqueològics.
- **Cala:** remoció del sòl amb unes dimensions superiors al metre de diàmetre o longitud.
- **Clot:** remoció del sòl amb unes dimensions inferiors al metre de diàmetre o longitud.
- **Contraban:** regulat a la *Ley Orgánica 12/1995 de represión del contrabando*. L'acció és l'exportació (fora de l'àmbit territorial de l'Estat, fins i tot dins la Comunitat Europea) sense autorització de béns d'interès històric sempre que siguin valorats en 50.000 euros o més (art. 2.2 a de la LO 12/1995) pàg.116. També és delicte quan és inferior als 50.000 euros si la tinença dels béns objecte de contraban constitueix delicte.
- **Dol (Dolo):** és la intenció i la voluntat de fer o de no fer alguna cosa de manera conscient i exclou la imprudència o la fortuna.
- **Espoli:** art. 4 *Ley 16/1985 del Patrimonio Histórico Español*: espoli és tota acció o omissió que posi en perill de pèrdua o destrucció tots o algun dels valors dels béns que integren el Patrimoni Històric espanyol o pertorbi l'acompliment de la seva funció social.
- **Espoliador:** qui comet l'acció d'espolar, manifestada pel fet que no gaudeixen de la preceptiva autorització administrativa per realitzar la intervenció arqueològica. L'autorització defineix uns requisits per garantir la preservació del patrimoni públic. (Decret 78/2002 del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, art. 4 i 5).
- **Faltes:** suprimides amb la reforma del Codi penal de 2015 en vigor des de el 1 de juliol de 2015
- **Furt:** article 234 Codi penal "*el que, con ánimo de lucro, tomare las cosas muebles ajenas sin la voluntad de su dueño, será castigado, como reo de hurto, con la pena de prisión de seis a dieciocho meses, si la cuantía de lo sustraído excediese de 400 euros*", agreujat en l' article 235 "*el hurto será castigado con la pena de prisión de*

uno a tres años: 1- Cuando se sustraigan cosas de valor artístico, histórico, cultural o científico."

- **Furtiu:** de *furtivus*, en Dret romà no es diferencia el furt del robatori i s'utilitzava el mot *furtum* per tots dos: qui comet una acció il·legal en acció furtiva. Els furtius son espoliadors actius del Patrimoni Arqueològic (Alay, 2015:18).

- **Furtiu de l'arqueologia:** definició del Codi penal del 2015 (art. 323.1): "tota persona que espolia els jaciments arqueològics realitzant excavacions o prospeccions arqueològiques, segons les defineix la llei, sense la preceptiva autorització prèvia de l'Administració competent".

- **Habeas Corpus:** es configura com una compareixença del detingut davant el jutge; compareixença de la qual prové etimològicament l'expressió que dóna nom al procediment, i que permet al ciutadà, privat de llibertat, exposar les seves al·legacions contra les causes de la detenció o les condicions d'aquesta, a fi que el jutge resolgui, en definitiva, sobre la conformitat a Dret de la detenció.

- **Indicis:** del llatí *indicium* (signe aparent i probable de l'existència d'alguna cosa): qualsevol element, material o conductual, vinculat directament o indirectament amb la intervenció furtiva. És tot objecte, instrument, marca, senyal o vestigi, físic, químic, biològic, etc. utilitzat en la producció d'un fet que pot orientar en una investigació criminal.

- **Intervenció arqueològica i paleontològica:** art. 47.2 Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català " els estudis directes d'art rupestre i les prospeccions, els sondeigs, les excavacions, els controls i qualsevol altra intervenció, amb remoció de terrenys o sense, que tingui per finalitat descobrir, documentar o investigar restes arqueològiques o paleontològiques".

- **Intervenció furtiva:** remocions o prospeccions arqueològiques realitzades sense la preceptiva autorització prèvia de l'Administració competent. Segons Alay: són remocions o prospeccions en un indret determinat i realitzades sense interrupció, tant una gran remoció com un petit clot, l'important és que ha d'haver estat feta en un episodi únic de temps. (Alay, 2015: 130)

- **Jaciment arqueològic:** qualsevol lloc on poden documentar-se indicis de presència o activitat humana. És el lloc dels fets o escena del crim on succeeixen les activitats furtives i on se cerquen els indicis materials i conductuals.

- **Jurisprudència:** pel Codi Civil la jurisprudència complementa l'ordenament jurídic amb la doctrina que, de manera reiterada, estableix el Tribunal Suprem en interpretar

i aplicar les seves fonts - la llei, el costum i els principis generals del Dret. Però molt sovint la doctrina no sempre està d'acord i es mostra dividida en considerar o no la jurisprudència com a font de Dret. Articles 1 i 1.6 Codi Civil Real Decreto de 24 de julio de 1889 (pàg. 207).

- **Modus operandi:** el conjunt d'accions i conductes que són estrictament necessàries per a cometre l'activitat furtiva (Alay, 2015: 132), aquest va canviant amb el temps.

- **Receptació:** aprofitament dels fruits d'un delictes que ha comès un altre, tenint coneixement que procedeixen d'una activitat delictiva. (art. 298 a 300 Codi penal).

- **Sentència:** acte judicial amb el qual es resolen les qüestions de fons del procediment i el finalitzen en primera, segona o definitiva instància (Centro de Documentación Judicial)

8. Annexos

- Annex 1.- Recull de premsa de l'any 1987 d'actuacions furtives sobre jaciments arqueològics del Maresme - Secció Arqueològica Museu Municipal de Mataró.

- Annex 2.- Destrucció d'una necròpolis tardo-romana a Premià de Marc (Maresme), Memòria d'Activitats any 1976 Secció Arqueològica Museu Municipal de Mataró, Circular nº 8.

- Annex 3.- Can Modolell (Cabrera de Mar, Maresme) - Campanya d'excavacions 1983, Memòria d'Activitats any 1983 Secció Arqueològica Museu Comarcal del Maresme.

ANNEX Nº 1: Recull de premsa del any 1987

Revista INTERVIU:

PEPE RODRIGUEZ

Costumbres tan pintorescas como la de monseñor Tarancón que, siendo obispo de Solsona, llegaba a obsequiar con tallas románicas a los ilustres ministros que lo visitaban no son más que una minúscula pincelada en el inmenso cuadro del expolio artístico masivo que se ha realizado en España.

Pero hay otro expolio menos conocido que, cuando ya parece bastante controlado el artístico, se ha enseñoreado de nuestro patrimonio y lo expolia hasta la saciedad frente a la indiferencia, cuando no complicidad, de la actual Administración.

El expolio arqueológico es común en todo el país, pero especialmente en Andalucía, Cataluña, Galicia y Levante.

Cataluña, muy rica en yacimientos que van desde el paleolítico inferior a la época medieval —hay un yacimiento cada 4,3 Km², según el actual inventario—, ha sido la primera autonomía que ha reaccionado contra el expolio masivo y ha emprendido las medidas legislativas, policiales (creación de la Brigada del Patrimonio dentro de la policía autonómica) y administrativas (sancionadoras) para intentar controlar el saqueo masivo de los yacimientos.

Andalucía, aún mucho más rica que Cataluña, está en el extremo contrario. Allí se expolia a plena luz del día, ante la indiferencia de la Guardia Civil y con pleno conocimiento de la Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía. Para muchos andaluces, asaltar yacimientos arqueológicos, destrozarlos y malvender las piezas robadas, son su único medio de subsistencia. Pero el nulo interés de la Ad-

ministración andaluza por el patrimonio arqueológico se ve claramente, por poner un solo ejemplo, en la barbaridad que se está realizando en la construcción del metro en Sevilla: se ha llegado a destruir todo el maderamen de un barco hallado, sin haberlo estudiado siquiera; los buscadores furtivos, por otra parte, sólo tienen que acercarse a las tierras removidas para encontrar objetos de valor arqueológico.

"En Andalucía es frecuente el entregar, por ejemplo, medio friso romano a un profesor y prometerle el resto si aprueba a un determinado alumno. O hacer una especie de chantaje acudiendo con una parte de lo hallado y amenazar con destruirlo todo si no se lo compran. De lo expoliado en Andalucía se alimenta buena parte de los mercados clandestinos español y europeo", nos comentaba un experto sevillano.

Con nombre y apellidos

La trama del expolio arqueológico no es compacta en España, se compone de decenas de buscadores furtivos, desconectados entre sí, que ofrecen ocasionalmente sus hallazgos a anticuarios o, cada vez más, trabajan estrechamente vinculados a redes de anticuarios especializados en comercializar objetos arqueológicos de origen clandestino. Muchos trabajan directamente para numismáticos, ya que las monedas abundan entre los hallazgos de los furtivos que trabajan con detectores de metales.

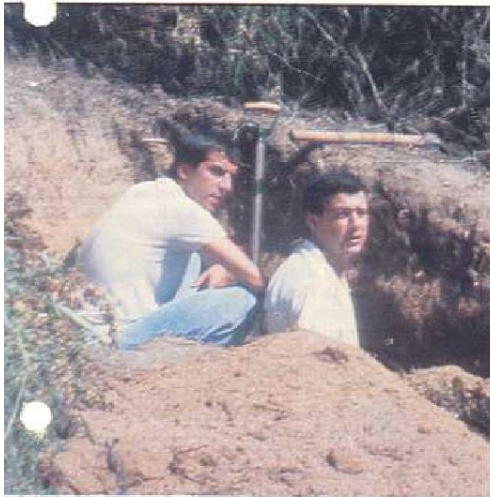
Siguiendo la pista de las redes clandestinas, últimamente la policía autonómica catalana ha abierto expediente a dos importantes vendedores

Sobre estas líneas, moneda de plata romana del emperador Constantino. Siglo IV d.C. Junto con las monedas ibéricas, púnicas y medievales, estas piezas son las más buscadas por los furtivos que, armados de sus detectores de metales, como

Manuel Montoto, que aparece en la fotografía de la derecha, no tienen escrúpulos en destrozar un yacimiento arqueológico, patrimonio de todos los españoles, en beneficio propio.

Arriba, yacimiento en curso de excavación. El jalón, de un metro de altura, sirve, como medida, de referencia. Sobre estas líneas el solar de la plaza de la Constitución, en Lugo, donde se arrasó una necrópolis romana. A la izquierda, dos furtivos fotografiados en plena actividad clandestina destrozando un yacimiento: Josep Lagares, hijo, geólogo de profesión, junto a Paulino Mohedano.

de objetos expoliados; el primero es el anticuario sevillano **Cesáreo Bernáldez Carvajal**, que trabaja con una red de expoliadores que actúan en Carmona, Coria y las playas de Huelva. A Bernáldez se le incautaron en Barcelona importantes piezas de cristal romano.

El segundo en caer ha sido **Ramón Celma Aguilar**, propietario de Numismática Celma. En su tienda barcelonesa la policía le ha incautado 2.500 monedas (ibérica, romanas, árabes y medievales) y diversas piezas de cerámica. A Celma se le había seguido la pista a partir de su actividad dominical en el mercadillo de la Plaza Real y de sus tratos con conocidos furtivos. La mayoría de las piezas incautadas procedían de Andalucía y Aragón.

Con respecto a los excavadores furtivos, la Dirección General del Patrimonio de la Generalitat de Cataluña ha incoado algo más de media docena de expedientes sancionadores.

Entre los furtivos sorprendidos en actividades clandestinas hay que distinguir entre los profesionalizados y los ocasionales.

Uno de los furtivos más activos es **Jordi Viñas Salicru**, hijo de un anticuario de Mataró; está altamente especializado, y sus actividades clandestinas en diversos yacimientos catalanes han sido denunciadas por los importantes daños materiales ocasionados.

Otra familia, la de **Josep Lagares**, también ha sido frecuentemente denunciada por sus actividades furtivas. **Josep Lagares**, hijo, geólogo, junto a **Paulino Mohedano**, incluso han sido fotografiados en plena actividad furtiva.

Un francés, **Renoult de Morville**, es otro de los

“Para muchos andaluces, asaltar yacimientos arqueológicos, destrozados y malvender las piezas robadas son un único medio de subsistencia”

expedientados en Cataluña. Entre los furtivos ocasionales, se han denunciado las actividades clandestinas de los ocupantes de los coches matriculados B-97670-EG, B-5684-DX, B-0140-EJ, T-2642-L, B-2267-EX, B-2262-AH y B-4751-GL, este último perteneciente a **Joan Bistver Salvadó**, arqueólogo aficionado.

En el resto del país, a pesar de la importante actividad furtiva desplegada, apenas si se han iniciado expedientes sancionadores por expolio. Destacaremos el caso de dos activos clandestinos gallegos, **Manuel Montoto González**, joyero, y **Jorge García Ledo**, constructor, acusado de numerosos actos de destrucción arqueológica y denunciados por la Junta de Castilla-León y por la Xunta de Galicia.

Miedo a la denuncia

Los expedientes y denuncias, en todos los casos, languidecen bajo el largo y desgastado camino de la justicia. Y eso, cuando no se vuelven en contra del propio denunciante.

Ninguno de los arqueólogos profesionales que hemos entrevistado ha querido dar la cara en este reportaje. Hay miedo y está justificado. Los que han denunciado actividades furtivas se han visto amenazados, y los yacimientos en los que tra-

Lucernas romanas y cabeceras de una estatua en terracota. Las lucernas, al margen de su función para la iluminación, están ricamente decoradas representando una de ellas una escena ritual. Estas representaciones, por pequeñas que sean, son de incalculable valor para el conocimiento de la cultura que las realizó. La estatua, probablemente votiva, es igualmente valiosa para el estudio de la religión en el mundo antiguo.

sumergidas. Van a parar anticuarios que trabajan en pisos, sin tiendas abiertas al público, y que se encargan de llamar a los coleccionistas para ofrecerles las nuevas adquisiciones.

Algunas de las monedas más cotizadas, las procedentes de la ceca de Ilduro, en el Maresme, actualmente justifican su alto precio "por la dificultad de conseguir las, ya que el vaciamiento está cada vez más vigilado".

Con menos dificultades de control, e igualmente importante mercado de piezas, tenemos el mercadillo de la Plaza del Cabildo de Sevilla. El resto de piezas arqueológicas "normales" se vende entre las ocho y treinta mil pesetas. Las mejores piezas que corren por este mercado negro proceden de Andalucía. Mientras en los periódicos se anuncian detectores de me-

"Los objetos arqueológicos expoliados mueven un mercado negro muchos millones de pesetas. Las mejores piezas circulan sumergidas"

tales para "encontrar los muchos tesoros que aún faltan por descubrir en nuestro país", y la Administración dicta leyes que no está con capacidad e ganas de hacer cumplir, el patrimonio arqueológico de todos los españoles se está destruyendo o desaparece en manos de los nuevos bucaneros de hoy. ■

Detienen a tres personas por la expoliación de yacimientos arqueológicos

La policía de Barcelona ha detenido a los tres presuntos autores de un delito de expolio, cometido en yacimientos arqueológicos de Cataluña y Andalucía con la ayuda de detectores de metales. Los detenidos han sido puestos en libertad provisional.

Según informa la agencia Europa Press, Jordi Vivas y Vicent Julià, vecinos de Mataró, utilizaron detectores para sustraer objetos de bronce en yacimientos situados en Barcelona, Lleida, Tarragona y Jaén. Ambos iban provistos de un carné de la Asociación Catalana de Detectoaficionados, legalizada por la Generalitat, para poder rastrear los objetos que posteriormente explotaban. Entre las piezas incautadas por la policía figuran monedas ibéricas de los siglos III, IV y V antes de Cristo.

La tercera persona detenida es un comprador que adquirió varias monedas procedentes de los yacimientos citados.

La policía detiene a dos presuntos expoliadores de arte y a un coleccionista

La policía de Barcelona ha incautado materiales arqueológicos de gran valor a dos personas acusadas de expoliar yacimientos y ha detenido a un coleccionista particular de arte, al que se imputa la adquisición de piezas extraídas ilegalmente. Los presuntos expoliadores han sido puestos en libertad por el juez mientras que el coleccionista continuaba detenido ayer.

Vicente Chulia, de 37 años, y Jordi Viñas, de 29, ambos vecinos de Mataró y detenidos por agentes de la comisaria oeste del cuerpo nacional de policía, son sospechosos de dedicarse a expoliar yacimientos arqueológicos en diferentes puntos de Cataluña y de Andalucía.

Las zonas de operaciones de estos dos presuntos expoliadores eran la comarca del Maresme (en la que residían), y diversos municipios de Tarragona y Lleida. También se les acusa de acciones ilegales contra campos arqueológicos de Jaén y Sevilla, en donde los dos implicados han reconocido adquisiciones de varias piezas. Por su parte, el coleccionista es Florencio Bistuer, de 39 años, vecino de Barcelona.

Uno de los dos supuestos expoliadores, Jordi Viñas, es ya un viejo amante de las prácticas arqueológicas ilegales y también, por esta causa, un viejo conocido de la justicia. Según informó ayer la policía, Viñas había sido expulsado hace años del Museo de Mataró por apropiarse de una pieza valiosa y contra él existía una orden de busca y captura por atentar contra el patrimonio artístico.

Los presuntos expoliadores

detenidos por la policía y liberados por la autoridad judicial no aplicaban excesiva imaginación a sus trabajos ilegales, a pesar de la complejidad de los medios que empleaban. Tanto Chulia como Viñas empleaban, según la policía, detectores de metales amparados en un carné de la Asociación Catalana de Detectoaficionados.

Conexiones entre las redes

La operación policial ha evidenciado varios hechos que «La Vanguardia» adelantó en un informe publicado el pasado 17 de mayo y amplió con datos de las investigaciones que realiza la Brigada del Patrimonio de los Mossos d'Esquadra. Uno de los hechos comprobados, puestos de relieve por las detenciones, es que existen conexiones entre las redes de tráfico ilegal de antigüedades con coleccionistas catalanes.

Este tipo de conexión era uno de los fundamentos de las pesquisas policiales para localizar a los integrantes de las redes de expolio. Precisamente esta hipótesis llevó a los Mossos a desarticular una red que tenía su cuartel general en una tienda numismática de la Travessera de Gràcia de Barcelona.

El establecimiento servía de tapadera a una organización que centralizaba expolios cometidos en el Maresme y Andalucía y los comercializaba en círculos coleccionistas catalanes y de diversas ciudades europeas (Londres, Bruselas y Frankfurt, entre otras).

ANTONI GALLARDO

CATALUNYA

Detinguts per destrossar jaciments arqueològics del període ibèric

Un grup d'aficionats es dedicaven a l'e poliació a Andalusia i Catalunya per fer diners

Barcelona/E.P.G.

◊ "Això és la meua vida", va declarar als policies Jordi Viñas Salicrú, nascut a Mataró fa 29 anys. "Això" és l'art ibèric de quatre, cinc i sis segles abans de Jesucrist i Jordi Viñas és un dels tres acusats de danys al patrimoni nacional. Viñas, el valencià Vicenç Chulià Crespo i Florenci Bistuer Sanz, de l'Hospitalet, buseaven jaciments arqueològics aprofitant la foscor de la nit.

Els dos primers van ser posats en llibertat sense fiança

la setmana passada, i l'altre passarà a disposició judicial avui. Segons l'apartat cinquè de l'article 568 del Codi Penal, els acusats poden ser condemnats a un període de presó que va dels sis mesos i fins a sis anys.

Chulià i Viñas tenien un carnet de "detectors aficionats" expedit pel departament de Justícia. Aquest carnet que els havia caducat fa vuit mesos, els permetia usar detectors de metall, però no fer-ho a zones que estan catalogats els jaciments arqueològics que van espoliar.

Qualsevol trobada en jaciments d'aquesta mena s'ha de comunicar al Patrimoni Artístic, tot i que el propietari és aquell qui l'ha feta. La forma en què "treballaven" és considerada catastròfica pels experts, perquè destrossen jaciments en benefici dels resultats ràpids.

Àlies "el Furtiu"

Jordi Viñas és conegut com el furtiu en els ambients arqueològics de Mataró. Antic col·laborador del museu d'aquesta ciutat, s'ha vist implicat en altres dos procediments

per danys al patrimoni. Jordi Viñas no té cap mena de títol relacionat amb l'arqueologia, però sent una autèntica passió per l'art ibèric des dels catorze anys, informa des de Mataró Helios Dalmau.

Entre els tresors artístics recuperats hi ha gerres, monedes, ex-vots representant un home, una dona i un cavall, entre altres peces.

Els jaciments espoliats són a Caldes de Montbui, Cabrera de Mar, al poblat ibèric de Santa Elena a Jaén, i a diversos punts de la província de Lleida.

es peces recuperades hi ha ex-vots i gerres

Dissabte, 26 de setembre del 1987

societat, avui

S'han recuperat monedes i ceràmiques ibèriques de gran valor històric i artístic

Nou cop als espoliadors professionals de peces arqueològiques

AVUI
 BARCELONA — El cos de funcionaris de la policia judicial de la comissaria oest de Barcelona (carrer Tradier) ha confiscat peces de diverses classes, d'un valor arqueològic incalculable, a dos individus que es dedicaven a espolar jaciments arqueològics de Catalunya i Andalusia. Els detinguts són Jordi Vinyes Salicrú i Vicente Julià Crespo, de Mataró.

Les peces eren pràcticament totes d'art ibèric i els dos detinguts, que han estat posats en llibertat posteriorment, les obtenien gràcies a detectors de metall. Aquestes peces les venien després a col·leccionistes particulars disposats a pagar bastants diners, ja que es tractava de figures d'important valor tant històric com artístic.

Permis especial del responsable de l'excavació

Segons el departament de Cultura de la Generalitat, la legislació que hi ha sobre els jaciments arqueològics prohibeix a una persona qualsevol entrar dins d'aquests jaciments si no és amb un permís especial del responsable de l'excavació. D'altra banda, qualsevol persona que trobi alguna peça de valor històric-artístic ha de

Un dels detinguts tenia antecedents perquè havia robat un objecte del museu de Mataró

declarar-ho al Patrimoni Artístic Nacional perquè aquest la pugui catalogar i tenir controlada. Normalment, el PAN retorna la peça trobada al seu propietari, que se la pot quedar si particularment li interessa, o pot, efectivament, vendre-la sempre que comuniqui l'operació i el canvi de titular a l'organisme de l'Estat.

Un dels col·leccionistes que adquiria peces d'aquestes va ser també detingut i portat a les dependències policials acusat de presumptes pràctiques arqueològiques il·legals. Al detingut, Florencio Bistuer Sanz, li van trobar unes quantes monedes que probablement havia comprat als dos espoliadors.

Aquest últim encara està tancat a les dependències de la policia judicial mentre que els altres dos, Vicente Julià Crespo i Jordi Vinyes Salicrú,

Els agents no entenen com el jutge ha decretat la llibertat sense fiança

de 37 i 29 anys respectivament, han estat alliberats sense fiança després de ser posats a disposició judicial la setmana passada.

Nascuts a Mataró

Els dos presumptes espoliadors eren nascuts a Mataró i feia uns quants anys que es dedicaven a fer aquest tipus de negocis al marge de la llei. Un d'ells, Jordi Vinyes Salicrú, ja tenia antecedents pel que fa a situacions d'aquest tipus, i la policia tenia una ordre de recerca i captura en contra d'ell. Vinyes havia estat expulsat del museu arqueològic de Mataró fa uns anys quan els responsables del centre es van adonar que havia robat un objecte de gran valor. La policia acusava Jordi

Vinyes de danyar el patrimoni nacional. D'aquest delictes i del d'espoliació estan acusats els dos presumptes profanadors.

La llibertat sense fiança que se'ls ha donat no ha estat ben vista pels mitjans policials que han fet l'operació, ja que segons van manifestar a l'AVUI «si aquestes persones són alliberades amb tanta facilitat és molt probable que actes de les mateixes característiques es donin amb més freqüència». Les mateixes fonts explicaven que «que continuïn o no aquest tipus de robatoris dependrà en gran mesura de la resolució que es faci d'aquest cas».

Quasi totes les peces eren d'art ibèric dels segles IV, III i II abans de Crist. Entre el material confiscat hi havia vasos, gerros de ceràmica, material religiós —ex-vots—, bols i una gran quantitat d'urnes. Aquestes objectes es troben de moment exposats a la comissaria oest de Barcelona, que es va encarregar de l'operació, esperant que es rebi l'ordre perquè passin a disposició del Patrimoni Nacional.

A més a més es dóna el fet que els presumptes lladres tenien un carnet d'aficionats a l'arqueologia, proporcionat pel departament de Justícia de la Generalitat, que estava caducat des de fa aproximadament 5 mesos.

Necròpoli d'Ullastret, trobada pels espoliadors abans que els arqueòlegs

Tots els jaciments catalans han estat víctimes dels depredadors

BARCELONA — La contínua espoliació dels jaciments arqueològics és la crua realitat d'aquest patrimoni cultural. La llarga història de l'espoliació de les reserves arqueològiques ha portat que en tot el territori català no quedi ni un sol jaciment que no hagi estat sotmès a l'activitat depredadora d'aficionats, col·leccionistes o professionals del saqueig. *Arqueòlegs furts* es dedica a recórrer tot el territori amb detectors de metalls, amb l'objectiu de vendre el que roben. Aquesta activitat ha creat tot un mercat negre al seu voltant, i alhora dificulta l'estudi científic dels jaciments afectats.

Un exemple de l'efectivitat d'aquests saquejadors es va fer ben evident, l'any 1982, quan buscadors furtius de tresors ocults van trobar la necròpoli d'Ullastret, abans que els arqueòlegs l'haguessin localitzat mai. La intenció de trobar des de l'any 1947 sense èxit. L'any 1985 es va excavar al poblat ibèric del Turó del Vent (Llinars del Vallès) un excavador furtiu que atemptava clandestinament contra el poblat i que va destruir vint metres quadrats d'una habitació ibèrica d'una llar del segle IV-III abans de Crist.

L'intent efectiu d'aturar aquesta nis-

saga d'espoliadors a Catalunya va cristallitzar l'any 1986 amb la creació, al si de la policia autonòmica de Catalunya, de la brigada del patrimoni, amb l'objectiu de salvaguardar el patrimoni mitjançant la seva vigilància i el seu control. Però, tot i el tancament físic d'alguns jaciments i el control policial, l'activitat espoliadora continua. En aquest sentit, però, les accions policials per controlar-ho se succeeixen. El 22 de maig d'aquest any els mossos d'esquadra de la brigada del patrimoni van desmuntar una xarxa de traficants de peces arqueològiques. L'autorització del titular del jutjat número 3 de Barce-

lona de l'escorcoll de la botiga de filatèlia i numismàtica Celma —ubicada a la travessera de Gràcia, 123—, amb la consegüent confiscació de peces que suposadament havien estat espoliades d'excavacions arqueològiques i que va permetre desmuntar la xarxa de traficants, és la primera acció contra un negoci il·legal d'aquestes característiques.

Catalunya és un dels països amb més riquesa arqueològica en relació amb l'extensió del seu territori. Es calcula que hi ha un jaciment arqueològic per cada 4,7 quilòmetres quadrats. Els poblats ibèrics i les vil·les romanes solen ser l'objectiu preferit dels saquejadors més professionals, que utilitzen els detectors de metall per obtenir un guany econòmic de la venda de monedes, de peces de bronze i de ceràmica.

las cosas de la vida

EL PERIÓDICO 25
Sábado, 26 de septiembre de 1987

Sucesos

La policía detiene a dos saqueadores de restos arqueológicos

JORDI JUAN

Barcelona. — La policía barcelonesa ha recuperado medio centenar de piezas arqueológicas de un valor incalculable que procedían de varios yacimientos expoliados de Catalunya y Andalucía. Los restos históricos datan de los siglos II, III y IV antes de Cristo y, entre ellos, hay muestras de arte ibérico, griego y romano.

Los inspectores de la comisaría de Oeste han detenido a dos miembros de la Asociación Catalana de Detectoaficionados, responsables de la expoliación. La conselleria de Justicia de la Generalitat es la encargada de expedir los permisos legales para que los miembros de este colectivo puedan desarrollar su labor. La asociación se limita a buscar piezas arqueológicas, pero siempre avisa a las autoridades cuando se produce algún hallazgo.

Los dos detenidos fueron tras-

ladados al juzgado de guardia por un delito de daños al patrimonio nacional, tipificado en el artículo 558 del Código Penal. El juez, sin embargo, los ha puesto en libertad.

Piezas en mercadillo

La investigación policial se inició hace aproximadamente mes y medio, al detectarse en un mercadillo de un barrio barcelonés varias piezas antiguas que parecían tener un gran valor. La policía interrogó al propietario, que les llevó directamente hacia Jordi Viñas Salicrú, de 29 años, vecino de Mataró, que tenía ya varias reclamaciones judiciales por robos de obras de arte. En 1980, Jordi fue expulsado del museo de Mataró, donde trabajaba, por robar una pieza en el transcurso de unos trabajos arqueológicos.

Los agentes siguieron a Jordi y a un vecino suyo, Vicente Cres-

La Generalitat les entregó un carnet que les permitía buscar yacimientos con total impunidad

po Chuliá, de 37 años, y comprobaron cómo ambos invertían su tiempo libre en realizar toda clase de excavaciones en diversos puntos de Catalunya. Para ello, disponían de detectores de metales que les llevaban directamente al lugar donde estaba el yacimiento.

Ante la sorpresa de los policías, ambos presentaron el carnet de la Asociación Catalana de Detectoaficionados que expide la conselleria de Justicia de la Gene-

Las piezas recuperadas datan de los siglos II, III y IV antes de nuestra era

ralitat. Jordi y Vicente tenían los números de socios 120 y 128, respectivamente, aunque sus permisos estaban caducados desde el pasado 10 de enero. "El carnet era la excusa ideal para realizar su trabajo con total impunidad" —explicó uno de los inspectores—. "Cuando velan a algún guardia, sólo tenían que enseñarle el carnet con el sello de la Generalitat, y el agente los dejaba en paz."

La policía les ha incautado, además de los valiosos restos, dos walkie-talkie con los que se comunicaban cuando realizaban alguna expoliación complicada. En ciertos yacimientos cerrados al público, uno de los piratas le daba al pico y a la pala mientras el otro vigilaba la llegada de extraños.

Entre el material incautado por la policía, se hallan collares, vasijas, platos, monedas y objetos funerarios. Las piezas proceden

de Jaén, Caldes de Montbui, Cabrera de Mar y zonas de Lliada.

La policía ha detenido también a Florencio Bistuar Sants, de 48 años, que compró algunas de estos restos. Posiblemente, pasará hoy a presencia judicial.

Jordi Viñas es conocido en Mataró como *El furtivo*, según informa Josep Berrabá. Su amor por el arte le llevó a decir a los policías que le detuvieron que "el arte es mi vida".

passa a la pagina següent

Ataques continuos al patrimonio artístico que quedan sin castigo

■ La expoliación del patrimonio artístico español es una constante y de ello dan fe numerosas obras de arte que figuran hoy en colecciones privadas de media Europa y de los Estados Unidos. La investigación de la comisaría de Oeste de Barcelona, en este caso, ha evitado que la mayoría de estas piezas intervenidas acabaran también en manos de coleccionistas extranjeros. Los dos expoliadores tenían esa intención, según la policía.

Sin embargo, esta brillante operación es sólo un botón de muestra de la necesidad de que la policía española frene este tipo de delitos. En estos momentos, no hay ningún grupo policial que se dedique íntegramente al tema.

En Barcelona, el grupo primero de la brigada de policía judicial ha llevado a cabo algunas intere-

santes operaciones, como la detención del expoliador René Alphonse Van den Berghie, más conocido como Erik el Belga, pero su trabajo no tiene continuidad. En los últimos años, este grupo ha tenido que trabajar en casos como el del *rififi* al Hispano Americano.

Los Mossos d'Esquadra cuentan con una brigada de patrimonio artístico, pero la unidad tiene sólo dos agentes.

Los inspectores de la comisaría de Oeste reconocen que, después de esta operación, "hemos tenido acceso a una serie de personas y lugares que pueden dar lugar a nuevas incautaciones, pero para ello necesitamos tiempo". Los seis inspectores del grupo operativo tienen ahora que investigar los tirones en la calle o el atraco a la farmacia de la esquina.

Las piezas recuperadas databan de los siglos IV, III y II antes de Cristo

Recuperadas varias piezas arqueológicas que fueron expoliadas

■ Barcelona. — La policía barcelonesa ha recuperado medio centenar de piezas arqueológicas de un valor incalculable que procedían de varios yacimientos expoliados de Catalunya y Andalucía. Los autores del expolio han sido detenidos y puestos en libertad sin fianza por el juez.

PAGINA 25

es una persona como las demás, con virtudes y defectos, sensible, un niño grande que adora los animales y los personajes de Walt Disney?

Sea como fuere, yo, desde aquí, le mando mi apoyo para que siga cantando y bailando con su estilo único y maravilloso. Para que siga luchando y triunfando como su talento merece. ¡Bravo, Michael!

Mayte Rodríguez Núñez.
Barcelona.

Expoliación de yacimientos

■ Como arqueólogo y amante de la antigüedad, quisiera dejar aquí constancia de mi más enérgica repulsa hacia las actividades clandestinas de excavación que se llevan a cabo en los numerosos yacimientos de Catalunya o de cualquier otra parte del país.

Causa verdadero asombro el pasearse por la plaza Real, los Encantes o cualquier otro lugar similar de Barcelona en los días de mercado. Uno puede contemplar

piezas, generalmente monedas y bronzes de diversa índole, a la venta con la mayor impunidad; incluso están a la vista de los agentes del orden. Estos objetos han sido, en su mayor parte, saqueados de los yacimientos peninsulares, pese a la prohibición al respecto de las dos leyes sobre la materia que existen actualmente en nuestro país: el Convenio Europeo sobre la Protección del Patrimonio Arqueológico, suscrito el 1 de junio de 1975, y la ley 16/1985 de 25 de junio del Patrimonio Histórico Español que, vistos los resultados, parecen tener una efectividad nula.

Todavía no hace mucho tiempo que aparecieron en los medios de comunicación sendos reportajes sobre los expolios que viene sufriendo nuestro desdichado patrimonio arqueológico. Y no parece que nadie esté dispuesto a hacer nada, autoridades incluidas. ¿Habremos de permitir que, dentro de unos años, el patrimonio arqueológico de Catalunya esté reducido a un buen montón de inforantes polvorientos? Aún estamos a

(Pasa a la página siguiente) [E?]

CR Peribico

11/XII/89

ANNEX Nº 2: Destrucció d'una necròpolis tardo-romana a Premià de Marc (Maresme), any 1976.

50

DESTRUCCIÓ DE UNA NECRÒPOLIS TARDO-ROMANA A PREMIÀ DE MAR (EL MARESME)

En el present mes de maig, a Premià de Mar, a l'indret que per la banda de ponent toca amb la paret del clos del vuitcentista Palmar-Hotel, i arran d'un gran rebaix de terres per l'extracció de sorres per a la construcció, s'hi ha exhumat i destruït alhora tota una necròpolis tardo-romana.

Mercès a la vetlla constant que exerceixen sobre el terme, els membres de l'Agrupació Científica i Cultural de Premià de Mar, aquesta troballa i malifeta no ha quedat inèdita i s'ha pogut com a mínim referenciar. També s'ha pogut recollir alguns materials i fer algunes fotografies, cosa que ha permès identificar el jaciment i classificació per la carta arqueològica comarcal.

Per via verbal s'ha sabut que la destrucció ha afectat a unes 70 sepultures, de les quals s'han identificat quatre tipus: "Tegulae et imbrices", cistes de "tegulae" amb llit de sorra, fosses cavades a la terra i ànfores seccionades.

Entre les terres remogudes s'hi ha trobat diversos materials d'ascendència romana de D.C.:

Un bronze mitjà de Trajà (98-117).

Una llàntia de canal, forma Dressel 5 B (s.II).

Un vas "a biberon" de sigil.lata clara "A", forma 15 (s.II).

Fragments d'ànfora perfil Dressel 4.

Claus de bronze i de ferro.

La necròpolis es trobava a mig metre de profunditat i a uns 150 mts. de la riba del mar, entre la N-II i el Camí del Mig, en un lloc on sempre ha hi hagut un intens cultiu hortícola.

Amb anterioritat, en aquest lloc s'hi havien trobat algunes troballes soltes, entre elles una moneda romana de Claudi II (269-270) dins el jardí del susdit hotel.

Encara que els materials trobats, cronològicament, corresponen a l'Alt Imperi, la tipologia dels enterraments es característica del Baix (280-476), la qual cosa fa pensar de si estretava d'un jaciment amb diversos nivells d'ocupació que podrien abastar tot el període romano-imperial.

El que més dol es que aquest jaciment, igual que altres, s'hagi perdut d'una manera irreversible per sempre, cosa que una vegada més

ANNEX Nº 3: Can Modolell (Cabrera de Mar, Maresme) - Campanya d'excavacions, any 1983.

CAN MODOLELL (Cabrera de Mar, El Maresme) - Campanya d'excavacions 1.983

20

Al llarg del 1.983 s'ha portat a terme l'excavació del quadre 65, situat en el Sector Oest del jaciment, excavació necessària per poder efectuar un estudi del sector.

S'ha pogut determinar l'existència de cinc nivells, corresponents a altres tants reomplerts efectuats en diferents èpoques.

El nivell 1, el més superficial, constituït per terres vegetals, presenta gran quantitat de materials, molt fragmentats, de totes les èpoques del jaciment (ibèrica, romana, medieval). La ceràmica més moderna és la gris medieval, trobant-s'hi formes de fins al segle XIII.

El nivell 2, també d'argiles, donà gran quantitat de blocs de pedres, procedents possiblement de parets caigudes del mateix jaciment. S'hi troba també ceràmica gris medieval, a més de la mateixa barreja de materials que ja es troba en el nivell 1.

El nivell 3 presenta la singularitat d'estar format per terra amb cendres (actualment es procedeix al seu anàlisi), i té menys quantitat de materials que els dos primers nivells, donant-se també la ceràmica gris medieval, i materials d'èpoques precedents.

El nivell 4 és el gran reomplert amb que es terraplenà la construcció romana, i prova de que es va fer amb tota intenció és la gran quantitat de runa, com són els gran blocs d' "opus testaceum", que no venen, evidentment més que d'una acció humana. En aquest nivell s'ha realitzat una troballa d'una importància cabdal, que confirma el caràcter mitraic del culte romà: una inscripció votiva en un possible pedestal, de marbre, en la que es llegeix: ~~K(~~ ~~M~~ ~~IT~~ ~~ON~~ ~~IA~~ ~~U~~ ~~KAUTI~~) V(OTUM) S(OLVIT) L(IBENS) M(ERITO).

Al final del nivell, en el seu límit amb el 5, es trobà una zona de teulada caiguda i cendres, amb fragments de ceràmica cremada.

En aquest nivell 4 els fragments ceràmics tornen a ésser molt abundants, i de totes les èpoques. En canvi són molt pocs els de ceràmica gris medieval.

El nivell 5, sorres amb clapes de cendres, és netament romà. Desapareix totalment la ceràmica gris medieval. Per lo demás, conté també molts fragments ceràmics, ibèrics i romans, molts més d'aquests que del altres. Com a més moderns, troben els de ceràmica sigil.lata Clara (si bé en poca quantitat).

Sota el nivell 5 aparegué el sauló, sobre el que descansa la P-16, però que després baixa en pendent cap al quadre 50, ja excavat, i, a diferència d'aquest, el 65 no té un sisè nivell.

En aquest moments, per haver-se acabat fa pocs dies el quadre, no s'ha dibuixat encara l'estratigrafia, lo que es pensa fer en breu.

A conseqüència d'un esllavissament de terres, provocat per unes pluges abundoses i perllongades, saltaren unes lloses situades en el quadre veí (64), quedant al descobert unes restes humanes. A fi d'evitar la pèrdua, es procedí a una urgent excavació, quedant al descobert, ~~xxxxx~~ en el nivell I del quadre 64, un sepulcre del